

Dr. A. Debeljak

Iz hispano-ameriške književnosti

(Ob stoletnici južnoameriške samostojnosti)

Letos, 9. decembra, bo sto let, odkar se je osvobodila Južna Amerika v odločilni, nadvse krvavi bitki pri Ayacuchu (Perú),¹ kjer so «rodoljubi», pristaši avtonomije, popolnoma porazili in pogazili Špance, ki so nad tri sto let ondi gospodarili. Zadnji kraljevi namestnik in domala vsi veliki rojalistični voditelji so prišli vstašem v pest, vojska pa je bila uničena.

Novi svet je že praznoval nekatere omejene in zasebne stoletnice svoje neodvisnosti, Argentina 1910., Chile 1918., Méjico in Perú 1921. itd. Vendar Ayacucho pomeni osamosvojitve vse španske Amerike, prvi primer vzajemnosti na jugu, voljo po združitvi. Ob svečani proslavi te stoletnice hoče Amerika obhajati praznik neodvisnosti ter obenem potrditi svoj «panhispanizem». Da je nujno, izvesti načrt edinosti, se razvidi iz naslednjega:

Imamo tri Amerike: angleško (Združene države, Kanada itd.), portugalsko (Brazilija) in špansko (dvajset republik, od Mehike do Argentine). Needinost teh ljudovlad je povzročila znatno nazadovanje. Dočim je po letu 1800. zrastle prebivalstvo v Uniji od 5 do 112 milijonov in v Braziliji od 3 do 33, je španski del prišel od 17 samo na 68 milijonov. Razen tega je poslednji izgubil nad tri milijone kvadratnih kilometrov ozemlja na Brazilijo in Severno Ameriko. Ni čudo, če je opešal španski vpliv na Tihem Oceanu in južnem Atlantiku.

Skrbi za bodočnost so še hujše. Dočim imata prvi dve Ameriki ekspanzivno politiko, nima južna polovica niti skupnega glavnega

¹ Izreka. C = k, pred e in i kot angl. th v thin, t. j. s, pri katerem se jezik dotakne rezine gornjih zob; enako se vedno govori z. Ch = č. D se čuje slabo ali nič v obrazilih «ado in «d; besede kot Madrid se ponekod slišijo Madriz (primerjaj gorenjski zith = zid). G pred e in i kot h, enako vselej j, ki se redko še po starem piše x: México = Méjico (méhiko). Gu pred e in i kot g, drugače nosi dve točki: argüir (arguír). H se ne izreka; ll = lj; ñ = nj; qu nahajaš le pred e in i za k; r vedno z jezikom, nikdar se ne hrusta po koroško z jezičkom v grlu; s vselej kot naš s, slovenskega z španščina nima; v Andaluziji in Ameriki se zamenjuje casa (hiša) in caza (lov). V se često zamenjava z b kot pri Tolmencih in Gaskoncih, katerim velja Scaligerov dovtip: Felices populi quibus vivere ist bibere, t. j. blagor si narodom, ki jim «biti» pomeni «piti». X med samoglasniki ks, sicer s... Večzložnice na n, s ali vokal (oziroma diftonge ia, ie, io, ua, ue, uo) se poudarjajo na predzadnjem zlogu; če se končujejo na ostale soglasnike (razen n in s), pa na zadnjem. Izjeme se vsekdar zaznamenujejo z ostrivcem.

mesta. Dasi nekatere države kot Argentina procvitajo, so pa druge (Dominikanska republika, šest srednjeameriških republik in Kuba) pod vplivom Združenih držav, kamor hodi razen tega španska mladina študirat, opuščajoč univerze na iberškem polotoku. Bati se je nadalje, da bo Brazilija kot gospodarica amazonске države ovladala ves ameriški jug. Omenimo še, da se nad dva milijona Nemcev odpravlja v Južno Ameriko. Kot edini od pomoček pretečim nevarnostim proglašajo uvidevni duhovi združitve vseh republik, ki imajo isto govorico, isto vero, iste šege in običaje.

Panhispanizem se krepi, njegov protivnik panamerikanizem pa vidno nazaduje. Kako spravljivo je pel Chocano v razmahnjeni epopeji «La Independencia de América» glede Španske:

Si América venció, fué su victoria
Orgullo maternal para España:
Árbol que empieza á dar frutos de gloria
Se los debe al torrente que lo baña,

t. j., ako je Amerika zmagala, je bila nje zmaga materinski ponos za Španijo: drevo, ki pričenja dajati sadove slave, jih dolguje veletoku, kateri ga namaka.

Osobito pa se danes obračajo učenjaki po vseh 20 republikah s pristrčnostjo na Španijo, «svojo mater» ali «staršo sestro». In J. Montalvo, eden najboljših pisateljev v španjolski Ameriki, pravi: «Španija, Španija, kar je čistega v naši krvi, plemenitega v našem srcu, jasnega v našem umu, imamo od tebe, tebi se moramo zahvaliti za to.»

Z veliko vnemo se pripravljajo vse republike, zlasti pa Perú, kjer stoji Ayacucho, s svojim odličnim predsednikom B. Leguio na pomembno stoletnico. Prvosedništvo pri slavnostih nameravajo ponuditi španskemu kralju. Razen tega kanijo ustanoviti med Perujem in Brazilijo ob reki Amazoni vzorno mesto, ki naj sčasoma postane prestolica vse latinske Amerike. Ob tej priliki se bo seveda ves kulturni svet zanimal za andokordiljerske dežele.

* * *

«V času, ko se Španija izrablja v državljanskih bojih, ob uri, ko marokanske nezgode zatemnujejo njeno staro slavo,» pravi francoski pisec Valéry Larbaud («L'Europe Nouvelle» 22. marca 1924.), «je to baš ena onih držav, kjer se odlikujejo umetnosti, književnost in vede v najlepšem sijaju na vsem svetu, to je eden prvih umstvenih narodov današnje dobe.»

Ako ta laskava ocena ne velja za Hispanoamerikance, se pa mora priznati, da so ti v poslednjih letih napravili znaten korak

naprej. Preden pa si otvorimo okence v njih sodobno slovstvo, se hočemo na kratko ozreti v preteklost.

Vstaško gibanje po španskih kolonijah početkom 19. veka ima bistveno gospodarski vzrok. Ob nenadni svobodi nepripravljeno ljudstvo ni vedelo, naj se li odloči za monarhijo ali ljudovlado. Znameniti zgodovinar D. Bartolomé Mitre trdi, da je bilo golo naključje, ako se je proglasila republika. Pod kraljevim namestnikom je kreolec dremal v letargiji, monarhovim zastopnikom ni bilo do tega, da bi budili narod iz odrevenelosti; vse umstveno življenje se je omejevalo na samostane: bogoslovni komentarji in čitanje klasikov kot Fray Luis de León († 1591.) niso nudili nobene opasnosti.

Odsev francoskega požara s proglasitvijo človeških in državljanskih pravic (1789.) je segel preko Atlantika. Častito meščanstvo, la burguesía decente, o kateri govori zgodopisec D. Vicente Fidel López, je šlo s preprostim ljudstvom v boj. Ako pa je prešla vlada od španskega na ameriškega Španca, se položaj še ni korenito predrugačil: s tem je Južna Amerika stoprav stopila v stik in spoj s sodobno mislijo, da se je mogla polahko pririniti do lastnega, osebnega žitja in bitja.

Španija je bila od nekdanj nazadnjaška sila. Doba, ko sta vladala na svetu nestrpnost in trinoštvo, pomeni nje višek. Njena oznaka in svojevrstna lepota tičita v tem, da se oklepa starih šeg in običajev ter poskuša ohraniti zastarelo nošo in besedo. Ta značaj ni bil kdove kaj prikladen, da bi ogrel dremotne narode za duhovno delavnost. Ti so se pa po zakonu vztrajnosti spočetka najbolj oklepali bivše metropole. Enostranska teološka prosveta ni mogla zanetiti tvoriteljske iskre v deviškem kontinentu. Zato je početno slovstvo zgolj igračkanje z nedolžnoljubavnimi stihmi ter okornimi elegijami. Šolske vaje po zgledu brata Leóna in Argensole († 1613.). Kvaren je bil ta vpliv, ker je predolgo zadržal mladino pri votlem retorstvu ter izumetničenih poslanicah; koristen pa po drugi strani, ker je nudil naraščaju zvočen in sočen jezik, kakor tudi bogastvo zlatega 16. stoletja španske pismenosti.

Pesniški zubelj pa je vzplapolal ob dotiku s Francijo. Drzni, posmešljivi, nejeverni, bistri narod Henrika IV. si je podjarmil Ameriko s svojimi knjigami. Južnoameriška umstvenost je dosegla ob njih prožnost, obsežnost, svežino, smelost, nezavisnost, osobito pa prikupno novost v slogu. Ličnost in tenkoumnost francoske književnosti sta olajšali prvotno kreolsko okornost. Moderna ameriška literatura korenini naravnost v Franciji, ki pa je s svojo svobodoumnostjo zaplodila tudi nevšečne posledice:

vročično seksualno življenje, polno umetničenj in pokvarjenosti, začasni zastoj večne morale.

Bolj zabrisani so drugi vplivi, n. pr. angleški in italijanski.

Med kreolskimi bardy pred revolucijo je najbolj znamenit Manuel José de Lavarden, ki se je prvi znal navdihniti ob lepoti rodni tal in otvoriti pot dramatskemu pesništvu. Ta «samotni kondor», rojen leta 1754. v Buenos Airesu, se je kot bogoslovec in pravnik poglobil v grško in rimsko slovstvo. Na žalost se je večina njegovih rokopisov izgubila, ohranjena je samo *Satira*, del drame «Siripo» in «Oda al Paraná», najstarejši vzorec deskriptivne poezije. Svobodomiselni mož je bil v dobrih odnosih s podkraljem Vertizom, najbolj liberalnim med kolonialnimi guvernerji, ki je dal leta 1789. zgraditi prvo kreolsko gledališče. Tu se je igrala tragedija Siripo, v kateri ta glavar plemena Tombu napade in pokolje špansko posadko v utrdbi Santo-Espiritu, pohlepen po prekrasni Kastiljanki Luciji Mirandi. Da otme življenje svojemu soprogu, postane krasotica Siripova. Indijanec ji dovoli, sestati se zdaj pa zdaj s prvim možem, a ko ju nekoč zaloti pri najnežnejšem ljubkovanju, dá njo sežgati na grmadi, njega pa prestreliti s puščicami...

Na stare dni je postal avtor kot rimski Cincinnatus «estanciero», pustil je pero in prijel za plug. Po vsej priliki je utonil na poti v Evropo, in sicer pred argentinsko revolucijo leta 1810. Njegova pozornica ni do konca 19. stoletja poznala več onolikega uspeha, saj so se uprizarjali zgolj francoski, španski, laški, angleški igrokazi s filozofskimi koncepti in plemenitimi etičnimi tezami, ki ne ustrezajo kmetškemu človeku s pampe. Edino izjemo tvori uspela pantomima različnih avtorjev, Juan Moreira: vrli gaucho je po krivici obsojen po mirovnem sodniku donu Franciscu, nad katerim mora maščevati svojo zakonsko čast. Zbeži v goščavo, kjer umrje v boju z orožniki.

Revolucija sama je rodila slovstvo, ki ima edino zgodovinski pomen. Leta 1806. je namreč pričela Velika Britanija iztezati svoje roke po Argentini. Buenos Aires se je moral ponovno boriti zoper angleško poplavo, pri tem se je spomnil narod, da bi se utegnil, otresti tudi španske nadvlade, in obneslo se je. Kreolski bardy so udarjali na bojovite strune: ode, romani, najbolj lirični stihi in stiki so bili na dnevnem redu. Med pesniki brambovci pa sta dosegla največ slovesa Pantaleón Rivarola ter Vicente López y Planes. Prvi zлага v ljudskem načinu, brez skrbi za obliko, drugi pa akademsko izobražen in vnet za parnasovska božanstva.

Rivarola je odšel iz Buenos Airesa študirat v Córdoba filozofijo in teologijo. Vrnivši se kot duhoven je od 1779. do 1781. poučeval modroslovje na kolegiju San Carlos, osnoval veliko biblioteko in dal svoje imetje osvobodilnim armadam. Umrli je leta 1821. V gibkih osmercih (*Romance Histórico* in *Heroica Defensa*) je slavil osvobojenje, in sicer v verzih, češ, da je »poezija od začetka sveta imela nalogo, ovekovečati slavne čine junakov za dom in vero«. Zložil je tudi napeve, tako da so se njegove kitice silno razširile med seljaki: prvi poskus kreolske pesmi, nazvane »gauchesca«.

Vicente López († 1856.) se je boril zoper Angleže, ki so bili vdrli v Buenos Aires, in postal stotnik. Nato je šel v Charcas, da bi dosegel vseučiliške časti. Kot goreč kristjan je zložil spev *Armonía de los cielos y la moral*. Narodna skupščina se je obrnila nanj, da je spesnil argentinsko himno: *El Triunfo Argentino*, ki jo njegov sin, zgodovinar Vicente Fidel López, smatra kot prvo svitanje v argentinski politični in revolucionarni književnosti. V številnih enajstercih je še polno grško-latinskih božanstev po tedanji modi, vpliv Vergilove Eneide je očiten. Vendar pa se ne dá tajiti že kreolska struna. Izraz *argentino* se često ponavlja: »Bojni bes bije plemičem v argentinskih prsih», »argentinska vojska venomer napada vraga«... Španski slovstveni zgodovinar Menéndez y Pelayo, ki mu je »Argentinska zmaga« neskončna in prozaična pesnitev, pri vsem tem priznava, da je López umel s pristrčno toplino tolmačiti javnega duha in občno mnenje svoje dežele.

V ostalem pa je bila revolucija doba proglasov, govorov, obnaroditev, poslanic, izjav, ki se ne jemljó v cvetnike, saj se pri njih ni gledalo na dovršeno formo. Pokolenje, ki je »v žilavem naporu, v trdem boju, dalo svobodo enemu kontinentu in pogreb španskemu dominiju«, kakor poje J. A. Silva, »ter ostavilo pesnikom bodočnosti več imen in več junaštev za opevanje, nego hrani prostranstvo zvezd v svojih prepadih in morje školjk v svojih bregovih« (*Al pie de la estatua*). Izza osvoboditve je bila Južna Amerika kakor še danes Méjico izročena neprestanim nemirom: tu selska vstaja, tam tekma med dvema glavarjema, še dalje spopad institucij, ondi narodni boj med dvema krajinama, drugod grajanska vojna med dvema vladama, splošna negotovost, ki je dušila duhove.

Po terciarni dobi geoloških kataklizmov, ko so se številne pošasti medsebojno požirale, je zasijal mirni vek posnemanja. Quintana in poeta laureatus 19. stoletja na Španskem, Zorrilla, ki

sta sama plavala v Hugojevih in Lamartineovih strujah, sta služila kot vzor številnim stihotvornicem. Kakor svoje dni pri nas, si je vsak rodoljub štel v dolžnost, da zлага verze in se prikupi krasotam. Poklicni pisatelji so v Južni Ameriki novost našega veka. Saj pa tudi ni bilo v sovražnem in prozaičnem okrožju pogojev zanje; zato si tamkajšnji pesniki iščejo drugod po svetu domovine in založnikov, zlasti na Francoskem. Kako zgovorno biča posnemače tujih zgledov Blanco Fombona: «Mi smo odeja iz raznobojnih krp, s kakršno ubožni narod mojih rodni poljan pokriva uborno svoje ležišče. Od zamorca imamo razen ljubezni do slikovitosti še atavizem kraje in posnemanja...; od Indijanca imamo dedno trpnost in otožnost...; od Španca preobjestnost in besedičnost... Zbog tega je naša poezija tolikanj premenljiva po prevesnem vplivu, zdaj iberski verbalizem, zdaj domača molčečnost, potem afriška brezobzirnost in barvitost, da ne omenjam drugih činiteljev... Po Alberdijevem izrazu je ameriška poezija vsepovsod, razen v verzih. Nismo stvaritelji. Ženskega duha imamo. Potrebujemo oploditve, da rodimo. Oplojeni pesniki smo. Nimamo moške moči, da bi sejali. Kakor uvažamo iz Evrope samce, da vcepljamo svojo močatost našim samicam, tako hodimo beračit za križanje z močatimi duhovi in s pasivnostjo prasic, oslic, ovac in kobil sprejemamo spojitev nerescev, oslov, jarcev in žrebcev...»

Sčasoma se je pisateljski naraščaj osamosvojil v idejah in izrazu. Otresel se je purizma (*casticismo*) in prilagodil jezik in slog modernim zahtevam. Tudi družabno osredje se je nekoliko izboljšalo. Poprej sta se upoštevali zgolj krepka delavnost in spretnost v pomenkovanju, za kar pa duševni delavec, često pobit in razdražljiv, ni najbolj sposoben. «Čim več deluje pisatelj» — pravi Remy de Gourmont — «tem manj je zmožen, odlikovati se v različnih pojavih človeškega poslovanja.»

Nastop simbolizma in dekadentizma je najvažnejši in do neke meje najsrečnejši dogodek v južnoameriški slovstveni zgodovini. Pomeni popolno umsko priklopitev k Evropi. Tu je pravi početek njihove književnosti. Če še tako obsojamo njiju pretiravanja, precioznosti in nraštvene zablode, vendar ne more nihče tajiti prekvašujočega učinka za umstvenost vsega kontinenta. Gutiérrez Nájera, Julián del Casal, José Martí in osobito Rubén Darío so prvi uvajali smeri, kakor so jih zastopali na Francoskem Verlaine, Moréas, Mallarmé in Rimbaud, oziroma Baudelaire, Banville in marquis de Sade. Zdrava celina pa je od njih obdržala zgolj

dobre poteze: svobodo v izrazu, rahločutnost in drznost v izvedbi, zavrgla pa je bolešno moralno orientacijo in razkrojne težnje.

Današnja slovstvena proizvodnja v Južni Ameriki nosi četvero znakov: neomejeno prostost v podajanju snovi; ne oklepa se več po lakajsko Cervantesa, marveč bogati svoj izraz z vsemi modernimi pridobitvami; kaže mnogo zmisla za socialna vprašanja; občuduje samo velike avtorje ter odklanja nepopolne; končno pa izrablja kot element v evropski umetnosti narodne osobine. S pesresom so si priborili pravico, trdi Manuel Ugarte, vstopiti v kolo odličnih narodov. Premagali so troje velikih ovir: ohranili zemljo svobodno, družbo urejeno ter intelektualnost živahno. V mnogem oziru se dá njih razvoj primerjati s sodobno Japonsko. Prej omejeni Fombona si upa reči brez ovinkov: «Kakor nima Portugal, ne Italija, ne Francija, tako tudi Španija ne v svojem novem pokolenju tolikanj osebnega poeta kot Herrera Reissig, tako niagarskega kot Chocano, psihološki tako nemirnega kot José Asunción Silva.»

Glede posameznih držav je poudariti, da je Argentina, najmanj prepojena z etiopskim življem, na višku intelektualne zmožnosti; za njo se uvrsti Colombia, Méjico, Venezuela, Cuba. Bolj siromašne so Chile, Perú, Ecuador, Bolivia in Paraguay. Dežele z najvišjo gmotno stopnjo pa niso vselej v umetniškem oziru najbolj napredovale.

* * *

Po teh splošnih razmotrivanjih se hočemo na kratko ozreti po najnovejši slovstveni proizvodnji posameznih južnoameriških držav, kolikor nam dopuščajo skromni literarni pripomočki. Po abecednem redu nam je prva *A r g e n t i n a*.

Velika dežela s številnimi čredami, z neizmernimi žitnimi, lanenimi in koruznimi polji, kakor jih je popisal Jules Huret, francoski Izidor Cankar «Obiskov», ima znatno znanstveno in slovstveno prosveto in krasno glasbeno bodočnost, kakor zagotavlja skladateljica Juliette Toutain-Grun. Njen literarni zgodovinar Ricardo Rojas je predlani obelodanil zajetno *Zgodovino argentinske književnosti*. V prvem zvezku obravnava argentinske pisce z domorodnim izročilom, «los Gauchescos», v drugem obdeluje dela, ki stojijo pod španskim vplivom, «los Coloniales», v tretjem avtorje 19. veka do konca prekucijske dobe, «los Proscriptos», v četrtem zavzema leta po padcu trinoga Rozasa do današnjih dni. Pri tem so všteti med argentinski značaj (argentinidad) vsi teritorialni avtorji, tudi tujci, kot Francozi Jacques, Groussac in Supervielle. Prve označuje domače čuvstvovanje in

preprosta tehnika, druge plemenska tradicija in klasična disciplina, tretje demokratski ideal in romantično čuvstvo, moderne pa svetovljanska simpatija in osebna emocija. Zlitje teh štirih življev bo dalo ključ za argentinski ideal v politiki, umetnosti in odgoji.

Med najnovejšimi prozaiki naj se omeni Martín C. Aldao (Santa Fé, 1879.) zaradi živahnih vojaških sličic, Leonardo A. Bazano iz Buenos Airesa pa kot slikar modernega ponočnega veseljačenja. Carlos Octavio Bunge se spušča v vzgojeslovje. Najvišji smoter odgoje mu je: «sugerir ideales». Za vzbujanje idealov pa ni nič učinkovitejše nego dom. «Kakšna Blanca de Castilla oblikuje sv. Ludovika, francoskega kralja; Lady Byronova napravi nesrečo Lorda Byrona...» Ideal je želja. «Querer es poder» (hoteti, se pravi móči), trdi kastiljanski pregovor. «Wollen ist machen!» pravi z germansko odločnostjo nemška rečenica. Torej, navdihovati vzore je — pripravljati dejanja... Ideali, ki naj se vcepljajo mladini, so: p o j m o v n i in p r e d m e t n i. Med prve spadajo pojmi iz etike in estetike; med druge pa vzori individua, domovine in napredka.

José Luis Cantilo (Buenos Aires, 1870.) je ovekovečil moža, ki je ustanovil njegovo rodno mesto in ki ga med drugimi opeva tudi Chocano: Don Juan de Garay.

Juan Pablo Echagüe (San Juan, 1877.) je sodeloval pri obzor-
nikih La Nación, El Pais, El Diario, El Tiempo, El Heraldo, Sarmiento in pri glavnih dnevnikih argentinskih. Njegove ostre, odkrite, drzne ter ironične kritike so vzbudile veliko pozornost v deželi, kjer so bile do tistih dob vse ocene laskavo posladkane, poroča Ricardo Olivera. V obzor-
nikih Revista Nacional, Caras y Caretas (Obrazi in Obrazine, v 130.000 izvodih) in dr. je pri-
občil kratke novele, legende, ljudska izročila, vse zajeto iz domače pokrajine ter izdelano v okusnem, zanositem slogu.

Alberto I. Gache črpa snov svojim spisom rad iz starih kronik, ki jim ume vdahnuti pestro življenje. Cantilov rojak José Ingegneros (* 1877.) je skupno z Leopoldom Lugonesom urejal napredno smotro La Montaña. Kot catedrático (profesor) na vseučilišču v Buenos Airesu je obelodanil La Simulación en la lucha por la vida (Slepilo v boju za obstanek). Med kritikami se navaja La obra di Sicardi, čigar dela «Libro extraño», «Hacia la Justicia» itd. spominjajo na početnika francoskega naturalizma. «Sicardi es Zola de Buenos Aires.» Kako drastično zveni Sicardi-
jev program: «Če hočejo doseči popolnost, bi po mojem mnenju pesniki morali goltati črno prst ali brno poljan, si polniti usta s plodno zemljo ter jo v curkih bruhati na papir. Tako bi ustvarili

gozd, dobrovo, brlog in gnezdo, pri etru bi si morali jemati nje-
gove barve, pri zvezdah sijajne obode in pri oceanu skrivnostno
govorico plime in oseke, trušč viharjev in pokojno, slovesno zgo-
vornost tišin. Na ta način bi kitico napolnila bohotna živost
Prirode. To bi bila resnica in dostojnost.»

Vrlo nadarjen je Antonio M o n t e a v a r o. iz pokrajine Entre
Rios (* 1877.), urednik lista El Diario, izza svojega potovanja po
Italiji. Ena njegovih knjig ima naslov «Algunos». V svojih novelah
opisuje vpliv kulturnih novotarij na preprostega človeka, n. pr. v
«Pogubljeni duši», kjer v nekem mestecu izviren urar uvede prvi
bicikel in se ponoči vozi pred mestom, zažigajoč svetiljko šele
zunaj zidovja, da ne bi privabil radoglednežev: nepojmljiva luč
izzove vsakovrstne praznoverske razlage in dokaj nezgod...
«Policijska vest», satira na časnikarstvo, se končuje takole:
«Potrjujemo svoje včerajšnje poročilo o samomoru individua z
imenom Filiberto García del Montaner, dasi so nam ga hoteli
nekateri zlomiselniki kolegi spodbiti. Vest imamo od policijskega
načelnika. To zadošča in tako je razumel celo F. García del Mon-
taner sam, ki nas je nocoj posetil, da bi ovrigel našo trditev.»
O Monteavaru, ki piše tudi gibčne dialoge, je dejal dr. Ingenieros:
«Monteavaro ima umstvene značilnosti, ki dajó osební pečat vsem
njegovim spisom. Možgani so mu čili kakor njegov slog. Besede
se mu iskré pod peresom liki ljubek ognjemet in ovijajo njegov
stavek s slikovitostjo in prísérno milino.»

Rodolfo Moreno (Hijo, sin, La Plata, 1878.) slove po juridičnih
delih (La ley penal Argentina) in po kritiki političnih nedostatkov
(Enfermedades de la política Argentina), José León Pagano (1870.)
pa po literarnih kritikah: Á través de la España literaria, El Domi-
nador itd. Osobito Nietzsche ga privlači. Alfredo L. Palacios (1875.)
je sicer propadel pri pravni fakulteti z doktorsko tezo La miseria
en la República Argentina, zato pa ima pri množicah kot govornik
več uspehov in 1904. je bil izvoljen poslancem socialistične stranke.
Tudi govornik, a literaren, je Roberto J. Payró.

Horacio Q u i r o g a iz severne Argentine živi po raznih krajih:
Chaco, Corrientes, Misiones, Uruguay, in njegova dela nosijo
pečat ondotnih skušenj njegovih. To je človek, ki nima obstanka;
o njegovem klatarjenju po neskončnih pampah je malo prodrlo
v javnost. V Chacu je imel svoj čas manjšo indsko naselbino
(chacra), najbolje plačeval svoje delavstvo daleč okrog, a slednjič
je moral prodati svoje posestvo. «Njegove družabne prenapeto-
sti,» pravi Čeh Jan Jetmar, «mi je pripovedoval neki Korrentinec,
a jih ne smem iz raznih ozirov spraviti na dan.» Vse njegovo

slovstveno delo se odlikuje po neobičnem čaru in čudovitem pojmovanju, n. pr. pripovedi Preproste duše, Na lovu, Yabebira, Klopotača, Volkodlak, Ladja samomorilcev, Jezik itd.

Novele, ki jih priobčuje Juan José Soiza Reilly največ v revolucionarskem tedniku «Novo življenje», se priporočajo po jedrovitem, nenavadnem slogu, n. pr. Duša psov, Umetnost v samomoru (povest za otroke 21. stoletja), Psihologija policijskega poročila, Himera.

S toplim čuvstvom vas ume osvojiti G. A. Martínez Zuviría, n. pr. v noveleti El mercado de esclavos. Dvanajstleten zamorček, diablillo angelical, z obale guinejskega zaliva, kjer biva krasno črno pleme Pamú, se na trgu proda in se loči od obupujočih staršev: «Kako je bil lep! ... ah, polt mu je bila temna nalik svilenim listom razcvetele mačehe, nalik tropičnim nočem.»

Med pesniki ubere Felipe Torenato Black včasih krepko struno:

Basta de sumisión: no haya más leyes
Que las que dicta la conciencia humana.
Apartad á los ritos y á los reyes:
Sea vuestra voluntad la soberana...

Dovolj je pokorščine: naj ne bo več zakonov
razen onih, ki jih narekuje človeška vest.
Odpravite obrede in kralje:
vaša volja bodi vrhovni vladar...

Naslovi zvonkih sonetov El Ánfora, La Tumba de Anacreón, Tristeza de Egipán i. dr. izdajajo vir emocij, ki jih v dovršeni obliki podaja Leopoldo Díaz (1868.). Bolj v bodočnost pa je obrnjen zanositi Eugenio Díaz Romero (1877.), ki je vodil list Mercurio de América, pozneje pa poročal o hispanoameriški književnosti v pariški Mercure de France. Sotrudnik raznih obzorikov. Znana je zbirka Harpas en el silencio. Polno mu teče verz o vsem, kar je človek ustvaril in razmrevaril:

De todo lo que el hombre creador ha formado,
De todo lo que el hombre destructor ha volcado.

Blacku podoben pevec svobode je Carlos A. Encina, grmeč proti prestolu in zvijačni zvezi s tiaro, slično uklenjenemu velikanu; resnica je ljudem blesteči prapor, razvoj njih orožje:

Fetiche, fraile, rey, anacronismos	Malik, menih, kralj, preostanki
De las bárbaras épocas pasadas,	barbarskih dob minolih,
Mostráis á las atónitas miradas	pokažite osuplim pogledom
De la ruda ignorancia, los abismos!	debele nevednosti prepade!

V opreki z njim stoji serafinski Ángel de Estrada (Hijo, sin, 1869.), «križarski vitez», ki se uklanja pred častitimi starinami

ter opeva vedri mir in molk. Proizvaja tudi šegavo, lirično prozo. Ves protiven je sanjarstvu sonetist Diego Fernández Espiro, slaveč samomorilca, Krista itd. Čujmo dve tri vrstice iz Lucifera (Luzbel):

Bello y altivo y orgulloso y fuerte	Krasen, vznesen, ponosen in krepak
Invade con satánica alegría	navaljuje s satansko radostjo
Los oscuros dominios de la muerte,	mračno vladavino smrti,
Su flamígera espada centellea,	plamteči meč se mu iskri,
La cólera celeste desafia	nebeško jezo izziva
Y en los umbrales del Edén bravea.	in pred rajskim pragom kljubuje.

Víctor French Matheu je proti njemu ves raznežen pevec rahlih tonov, takisto tudi Manuel Gálvez (hijo, Paraná, 1882.), odvetnik od leta 1905., bivši urednik smotre «Ideas», ki se pred slikanimi okni katedral potaplja v mistično meglo.

Širok razmah ovaja Alberto Ghirardo (1874.) v svojih socialnih kriticah in se zavzema za proletarce, trpeče po krivdi strahopetcev, ki jih je sreča spravila k moči in jih ondi vzdržujejo brezstidniki:

Republika po imenu, v resnici kramarija
je zemlja našega Morena,
razen zabitosti postava ne velja nobena,
in oblast edino ta: bojazen, strah.

(La voz del Hierro, Glas železa.)

Zato pa splezajmo, pravi Glas, ki razdira (La Voz que destruye), na vrhunce sovraštva in sredi krvavih prizorov sejmo po vzduhu nado.

Seamos como el dolor: fuertes, fecundos;	Bodimo ko bolelost: močni, plodni;
Armémonos de todos los rencores	oborožimo se s sveto jezo,
Pero abramos la flor de los amores	vendar odprimo cvet ljubezni
Sobre el desquicio loco de los mundos!	nad blaznim neredom svetov!

Leopoldo Lugones je nekaterim kritikom poleg Alma fuerteja najboljši «modernist». Njegov koncept spominja razvalovele Župančičeve Dume. Bohotno domišljijo in miselnost očituje njegov Glas ob skalo (La Voz contra la roca), zveneč ob ritmih plim in osek, ob šumu prastarih šum, štejoč do 300 šesterostopnih stihov.

Iz globokih jam vstaja velikanska kolona molka in misli ter gre na pohod, solnce ji je za prednjo stražo; nad mrko brezlično procesijo se dviga zarja liki rosna roža, ki se ji cvet osipa v zlatem dežju. Pesnik nagovarja mračni sprevod z jasno trombo. In Molk čuva in neti grmado, kamor zbira bron, da si skuje v žerjavici besedo. Kadar vstane v zgodovini tak steber, povzdigne

eden skladnih doktorjev svetega Duha glas preko noči: Hugo, Dante, Whitman. Eden teh zvokov se s stebra oziva:

La razón es el lábaro del ideal eterno;
la razón que no admite ni el cielo ni el inferno.
Dios es un viejo amo, desterrado monarca
que agoniza en la inmensa desolación de su arca.

Razum je prapor večnega vzora;
razum, ki ne priznava nebes niti peklà.
Bog je star gospod, pregnan vladar,
ki umira v neizmerni puščobi svoje grobnice.

Drugi zvok hoče slično razbiti stare dogme krivičnega vero-
vanja, potopiti mrakove pod ogromno zarjo, razmetati za vselej
trnjeve vence, sejati moderne cvetke na porušeni žrtvenik...
pozvati na odgovor Cesarja in Petra, «Cesarja, ki ubija, in Petra,
ki laže», dvigniti pest trinogu do maziljene čeljusti... smrt baj-
kam! — Ali s čim boste potlej napolnili neskončnost? Saj svet je
večni čudež vere.

La fe es una montaña llena de precipicios,
en sus cavernas moran las larvas de los vicios.

Vera je gora, polna prepadov,
v njenih jamah so ličinke grehot.

Po vseh gorah je zgolj vrhunec čist, ta je vidni napor brezna,
ki se hoče priboriti iz temin navzgor iz samega sebe; duša ima
tak vrh: Boga. Če ga duh nadkrili na lastni peroti, se spozna v
njem. Zaravnati je treba jame, ne vršičkov. Bog govori v treh
krepkih glasovih: grom, morje, veter. In pesnik kliče narod No-
vega sveta, véliko rezervo bodočnosti, naj spozna božanske
vzroke, naj pustí, da bo boštvo vsaj svobodnjak: que sea un
hombre libre!... Ko rotí apostole človeškega ideala, tolmače živ-
ljenja, borce «bogomorne pameti» v blasfemični koloni, mu prši
cel roj domiselnih krilatic: «Veliki možje in hribi so v isti višini»,
«krasno in divotno je nebo, ker se ne zmeni za oblake, ki mu
delajo zlo», «nebo je božje čelo, razpeto nad večno vedrino: ko
se napolni z zvezdami ter potemni, Bog razmišlja.»

Ljudje, ne pljuvajte nikoli na veliko glavo:
ne bodite ročaj, kadar bi utegnili biti rana,
železo trpi v razbeljeni kovačnici,
pa do danes nihče ni videl solz železa...

La alondra y el sol tienen de común estos puntos:
que reinan en el cielo y se levantan juntos.

Škrjanci in solnce v teh točkah so si brati:
da vladajo na nebu in vstajajo hkrati.

Eugenio C. Noé proslavlja muzo modrico, iztočno vilo, ki je očarljiva «kakor bog za vernikovo dušo», dočim je Carlos Ortiz glasnik tajnostnih večernih ubranosti.

Že gori omenjeni odlikovanec Argentinske republike, mladi dekan filozofske fakultete, R. Rojas (Tucumán, 1882.), je sodeloval pri raznih listih prestolnice. V predgovoru zbirke «Victoria del Hombre» takole tolmači duha svojega dela: «Kot človek svojega veka sem hotel korakati vzajemno z njim, navdušujoč se ob njega najplemenitejših idealih. Ta pesnitev se je stvorila v samem drobu svobodne misli, ki ga je tradicionalno spakovanje (mogi-gatería) napravilo neplodnega za umetniško ustvarjanje.» V gladkih sonetih opeva človeka, ki hrepeni kot večni potnik proti novim zarjam; Vstajo, hčerko sanj, ki povzdiguje kočo do palače; vsepričujoče in vseposnemajoče Vetrove; gibke Valove, strme Vrhove, «molčljive gorostase, čijih ogromni životi nas podjarm-ljajo in čijih arterija je struga hudournika; njih glas pa stra-hotno tuljenje sap, in vélike, vzvišene misli so jim orli, ki jim poletavajo iz čela». Opeva Tempelj z otožnim šumotom molitve, ki plove proti prhljivim malikom; Jezusa Krista prestrašenega ob žalitvi: videl je tolpo novih kramarjev, ki v sprevodu pojó hval-nice ali žalostinke z «malikovalskimi obredi», Besedo, ki oznanja credo brez oltarjev kot apostelj ljubezni in upanja, in Množico, ki vznemirjena čuje prerokovo novo pridigo na Gori. Naj sledi celoten primer.

Ogenj.

1.	2.
Duša svetá — ubranost, harmonija, Toplota in kri pa misel in plamen — Ti oživljaš veličastne panorame Vesolja, ki ga jasni dan ovija.	Rodila je tvoja plodna fantazija Vse, kar na svetu tvar in lik zavzame: Trdo čer, srce, ki se v ljubezni vname, Opolzko hotnjo, ki jo vžge orgija;
3.	4.
V zgodovini pa še več tvoj žar pomenja: Svetlobo slave in oblak odrešenja; In če tragedije bliska se sijaj,	Si božji srd v izkvarjeni Sodomi, Si Troja Neronova v večni Romi In blaznost ljudstva v Bastilji si tedaj.

Amuzični Paraguay, živ nauk domorodnega junaštva, saj je vodil pod poveljnikom Solanom Lópezom homerske borbe za neodvisnost proti neizmerni Braziliji, bogati Argentini in boje-vitemu Uruguayu, po vsej priliki nima svojega Olmeda, kakor ga ima venezolanski osvoboditelj Bolívar. Zato pa je Argentinec Guido Spano zaslovel po vsej Ameriki radi ene same paraguayske popevke, ki se pričinja:

Mirko Pretnar: Sveta Trojica

Llora, llora urutaú,
En las ramas del yatay,
Ya no existe el Paraguay
Donde nací como tú...
Llora, llora urutaú,

Jokaj, jokaj, urutaú,
Po vejevju jataja,
Sedaj ni več Paraguaya,
najinega domu...
Jokaj, jokaj, urutaú.¹

Spanov rojak Emilio Ortiz Grognet omenja v noveli Susana tega barda, govoreč o svoji romantični junakinji: «Z občudovanjem in oboževanjem je negovala trojico avtorjev, ki jih je njen ženski kriterij povzdignil nad vse druge, ne oziraje se na slovstvene struje in mode; Alfons Daudet, Rostand, Guido y Spano, ti so kneževali v svetlem templju njene izbrane rahločnosti...»

(Dalje prihodnjič.)

Mirko Pretnar / Sveta Trojica

I.

Kotlina kakor božja dlan:
v njej polja, logi, cerkev, hiše,
drevesa, njiva, grič, ravan,
(o mrki romar v meni spi še).

Ljudje hite z domov po potu
na delo v gozd, s kosó na sečo,
ženjice s srpi (a ob plotu
stoji nekdo in čaka srečo).

Iz oken zgornic, kjer dekleta
cvetó, dehti nad durmi nagelj,
da prišlec vsak pod njim se skloni.

Nad robom sokol slap preleta.
Sam sem med drevjem miren, miren.
Zašlo še solnce za goró ni...

II.

Je cerkev tiha, ves zelen je grič,
samota diha, v njej še zadnji ptič
poléta plašen od neba do zemlje,
v dolini mesto, kakor da že dremlje.

V tišino le oddaljen zvon udarja.
Vstopili trudni smo; izpred oltarja
svetost planila je, kot svetel val
nas pregrnila je... Čas je obstal.

Dr. A. Debeljak

Iz hispano-ameriške književnosti

(Ob stoletnici južnoameriške samostojnosti)

(Nadaljevanje)

Za konec nam je ostal prvak argentinskih lironeš, *Enrique Banchs*, ki sicer ne spada v prvotno skupino »modernistov«, prekucuhov, ki so nastopili v zadnjem desetletju prošlega stoletja in v prvem sedanjega, zavrgli staro retoriko kakor tudi vse otrple oblike in miselne ploskanice (klišeje), pokoreč se angleškemu krasoslovcem, še bolj pa francoskim parnasovcem in simbolistom, ter ustvarili svobodno estetiko; nastopil je stoprav po prvi prenapetosti, razbrzdanosti ter objestnosti s trdno, individualistično smerjo, stremeč po kreolski umetnosti, obstoječi iz odkritosti, misli, kipenja, barvitosti, novosti, pa vendar kot dedič rodni tal in mladih civilizacij, med katerimi je vzrastel. Banchs se s svojim slastnim »Sokolovim kraguljčkom« (El cascabel del halcón) edini sme postaviti ob stran izbornemu prozaiku Rodríguezu Larreti, avtorju »Ramirove slave« (La gloria de Don Ramiro). Spretni, gosposki stihotvorec tvori osupljivo nasprotje med svojimi starinskimi kastiljanskimi snovmi in pojočo svežino svojih kompozicij. Nadarjeni poet se vam zdi, kakor da je živel pred več ko dve sto leti, a njegove kitice so še mladeniško čile in sodobne. Njegov verz vonjá po srednjeveškem kastiljskem romanceru: Romances caballerescos, Romances del Cid, Romances moriscos. Staro vino v mladih ustih.

Evo vam veselega plesa, *La Carola*: velika veselica, gosli, tamburi, dvojice se vodijo za roke; toda pride nenaden preobrat.

¡Dios, qué fiesta tan hermosa!
 ¡A lo mejor de la fiesta
 Nuestra señora la Muerte
 Viene á meter su tristeza.

O, Bože, kako krasen praznik!
 A ko je najlepša slavnost,
 Pojavi Smrt, gospa se naša
 in prinese svojo žalost.

Ta opomba, ki je pomotoma izostala iz 7. in 8. zvezka, bi morala stati na koncu str. 477: *Op. ured.*

¹ O bajni »ptici prikazni« (urutaú) je napisal folklorist dr. Daniel Granada veliko razpravo, ki jo je pofrancozil A. Millien ter obelodanil v svoji »Revue du Nivernais« l. 1899. To je siva ponočnica velike glave in ogromnih oči, ki gnezdi po duplih in bolešno skovika. Tajinstveni ptič ima vse polno misterioznih moči, tako n. pr. da očuva dekletom devištvo nedotaknjeno itd.

Dr. A. Debeljak: Iz hispano-ameriške književnosti

Tres dogos negros la avanzan,
— El Miedo, el Dolor, el Lloro —
Palpita un haz de gusanos
En el fondo de sus ojos...

Troje črnih psov pred njó gre
— Strah, Bolest in Solze —
In na dnu oči globokih
Ji utripa črvov snopec...

Romance de la Sortija (o prstanu): kralja ni z lova deset let,
kosec najde njegov prstan in se hoče vtihotapiti na prestol, saj
zaročenka je spoznala pristni prstan,

En esto que estaban
Oyeron llamar
Con la aldaba de oro
Del palacio real.
Llega el rey, que antaño
Se fuera á cazar
Tras un ciervo blanco
Que vió en el pinar.

Ko baš pri tem bilá sta,
Začujeta pozov.
Tolkalce zlato bílo
Je na kraljev dvor.
Vstopi kralj, ki zdavna
Odrinil bil na lov
Je za jelenom belim
Skozi smrekov log.

Naslednjo krajšo *Balado* podam v celoti:

V krčmi je pri Zlati mački
Gledala vas deklè mrtvó;
V krčmi je pri Zlati mački
Z vencem na glavi ostalo samó.

Kaj mi, ovenčanka, daš za prigrizek?
(Veter otožno v dvorišču ječí!...)
Kaj mi, ovenčanka, daš za prigrizek,
Kaj mi daš, ako več ognja ni?

Hiša vsa je zapuščena:
Škrjanec le v starem grbu stoji;
Hiša vsa je zapuščena,
Ko deva dušico pusti.

Vina ne bodem ti srečnega dala,
Tudi mesa, gospod, ne dobiš;
Vina ne bodem ti srečnega dala,
Na ustnaih si mojih žejo ugasiš.

Kraljev človek potrka na vrata;
Mrtva z vencem odpira mu, glej.
Kraljev mož, ki si trkal na vrata,
Bolje, da šel si ponoči naprej.

Z usten je njenih srkal vino,
Vinógradov Večnosti plod;
Z usten je njenih nasrebal se vina:
Kraljev mož ne odide svoj pot.

Tesno sta se za roke držala;
Mrtva pri peči ju videla vas;
Tesno sta se za roke držala,
Ko je škrjanec jel peti na glas.

Romance de la Ceguezuela (o slepi deklici) pripoveduje, da se
je kralju rodila slepa hčerka, kar praznovorni dvorjani tolmačijo
kot slaba znamenja:

Villas las más lindas
Cogerán los moros,
Y á los recentales
Comerán los lobos.

Mesta nam najzaljša
Poberoó zamorci,
In jagnjeta nam mlada
Požeró volkovi.

Kralj pošlje po modrijarhe svoje dežele, da bi svetovali.

Ya son en su junta...
¡Cuantas barbas luengas!
La menor de todos
Dos codos midiera.

Že so mu na zboru...
Kakšne dolge brade!
Merila najmanjša
Med vsemi lakta dva je.

Starci zaman ugibljejo in opazujejo zvezde. Tedaj pa

Con cuchillos nuevos	Z novimi so noži
Una bruja matan.	Ubili čarovnico.
Al claro de luna.	V svetli mesečini
Miran sus entrañas.	Drob ji premotrijo.

Ko so dokaj dolgo pili rujno vino, jedli pujske, spali na svili, se končno nečesa spomnijo ter odgovoré:

«Vendrá una paloma	Prišla bo golobica
Más que el sol de blanca,	Bolj ko solnce bela,
Picará en sus ojos	Kljunila ji v óči,
Y tendrá miradas.»	Pa deklè izpregleda.

...Mladenka pa se umiva pri studencu in sliši, kako se v mestu poje o golobici:

Espera y espera	Pa čaka in čaka
Paloma de otoño	Golobke jesenje,
Que traiga en el pico	Da v kljunu prinese
La luz de sus ojos.	Luč za očke njene.

Romance de la preñadita (o mladi nosečnici) se pričinja z majskim jutrom: mladenko je srce bolelo, sedaj pa joče, a ni komur ničesar ne izda; vendar oljke in slavec vedó, zakaj toči solze. Nekoč peče kruh in sorodniki jo jamejo izpraševati, češ, naj pove po pravici:

Si la saya se te acorta	Ako krilo se ti krajša
Por delante y no detrás,	Le odspred in ne odzad,
Y de basca y de palores	in slabiš in obledevaš
Andas siempre ; qué será?	vedno, kaj bo iz tegá?
— Hombres de nuestro linaje,	— Oj, možje družine naše,
Querré decir la verdad.	Vso resnico vam priznam.
He bebido el agua fría	Hladne vode sem napila
De la fuente del pinar...	Se v studencu kraj lesá...
¡Miren esta mentirosa	— Glejte no lažnico to si,
Cómo nos quiere engañar!	Kak pretvarjati se zna!
No será esta loba astuta	Ta ničvrednica pretkana
La que nos engañará.	Nas ne bo sleparila.
Te taremos las faldas	Ukrojimo ti otepke
Por vergonzoso lugar;	Za sramotno tvojo plat;
No más en todos tus días	Kruha našega več jedla
Comerás de nuestro pan.	Ti ne boš svoj živi dan.

In nesrečna «loba» (volkulja; hči zamorca in Indijanke) odide plakaje kot Aškerčeva Anka. In prišel je njen čas, da je porodila angela, «angel de Nuestro Señor». Pri tem pa je mati umrla in sinje perotnice so jo odnesle v nebo.

Dr. A. Debeljak: Iz hispano-ameriške književnosti

Prelepo se čita Trubadurjeva smrt (La Muerte del trovador). Bil je to pevec razglašene slave:

Al son de una mandolina
Más suerte nos ha venido
Que si los lirios del valle
Fueran oro florecido.

Ob zvoku nas je mandoline
Več sreče doletelo,
Kot če bi lilije doline
Bile zlató razcvetelo ...

Balada del puñado de sol (o prgišču solnca) predstavlja tri sestre, katerih ena, preprosta po duši, smo vsi, ki se vdajamo iluzijam: hoče si nabrati jesenskega solnca v predpasnik, a ko naj bi doma pokazala materi svoj zlati zaklad, «ah, samo senco je našla v naročju, kajti noč se je bila povsodi razlila».

Romance de Ciego (o slepcu) pravi o smrti svetega moža Poncijana, ki se mu je pod nogo kamen izpreminjal v demante. Sardinija, slavno znana, čuva v svojih tleh njegove kosti ...

«Sirventesio» (pesem ukornica) graja slabega prelata, ki daje Marijine dragulje vlačugam:

¡Cómo tu huelgas, pillo, metido entre putas!
No debías hacerlo, pues todas son satanas.

Kako veseljačiš, nepridiprav, sredi med lahkoživkami!
Tega ne bi smel delati, saj so vse vragulje ...

Ves dan se šahaš in popivaš; blagega sina, ki si ga imel, si poslal na morje, da ne bo gledal tvojih zablod ...

Čar neobične preproščine in privlačnosti ovija vse Banchsove ustvaritve, pa bodisi to Romance de Morería ali Romanca o nesrečno poročeni krasotici, najsi bo Trova (pesem) de Margarita de Navarra ali Balada de la Rosa, najsi bo Canción de la Ventana (Podoknica) ali Canción de la albada (Zornica), ko je škrjanček z lučjo porošen, najsi bo balada o deklici, ki so jo požrli volcje, ali pa naj govori paladin Durendalu svojemu vrlemu meču, ali pa naj čujemo o zlatolasi graščakinji, ki ne mara poljubiti kardinalu ametistovega prstana in hoteč uiti kazni, zbeži čez poljane, kjer

Usedla se je v senco, senco gostih smrek,
In tam ostala tisoč, oj tisoč Gospodnjih let,
In pela ji je volga, ptiček zlatoper.

Med doslej navedenimi imeni nahajam tudi nekaj dramatikov. Posebej pa naj se še omeni Enrique García Velloso, čigar presretna trodejanka Caín obravnava bratomor v sodobni družbi, in Florencio Sánchez zaradi živahno izvedene Pritepenke (La Gringa).

Bolivija ima izrazito pesniško osebnost: R. Jaimes Freyre, ki v Tucumanu vodi leposloven list, ubira včasih anakreontske strune:

La vida es dulce y breve;
Vino y caricias bebe...

Življenje je lepo in kratko;
Ljubezen in vino pij sladko...

(Alma antigua.)

Zamikala ga je tudi «Castalia bárbara», s svojimi junaki in bajeslovnimi vilami, germanska in nordijska boštva kakor tudi «molčeči Bog, ki drži roké razpete». Njegov sonet črpa snov v srednjeveških samostanih, slikah, revolucijah. Pokrajinske sličice so jedrovite, nasičene. Posrečene onomatopoiije, n. pr. šušljanje šum in sap, s krvavimi kačami na nebu:

Selva obscura. Pasa el viento
Sollozando entre las hojas.
Incendian el firmamento
Sangrientas serpientes rojas.

(El Misionero.)

Vir njegovih navdihnjenj sega vse v današnjo dobo s himno na grobu Tolstega (Al borde de la tumba de Tolstoi), ki je bil «poslednji žarek galilejskega solnca».

Chile. Med sodobne pripovednike spada Joaquín Díaz Gárcez (Santiago, 1877), ki je pod psevdonimom Ángel Pino sodeloval pri časopisih El Chileno, El Mercurio in pri glavnih časnikih svoje domovine. Odlikuje se kot spreten pokrajinar, prim. Mrtvo mesto (Una ciudad muerta), kjer opisuje ruševine mesta Saint Pierre na Martiniki, podsutega ob znanem potresu. Nekoliko starši je Pedro Pablo Figueroa (Copiapó, 1857), ki ima v svoji slovestveni prtljagi Višnjevo mrzlico (Fiebre Azul), Vaške junake (Los héroes del pueblo) in Diccionario Biográfico de Chile. Baronica Wilsonova je dejala o njem: «Vedno je mlad, čvrst in moško vztrajen za delo; misli se mu dan na dan obnavljajo; spomin pa tak, da ni treba boljšega; lahko se trdi, da bodo njegova načela in njegove težnje v obilni meri obogatile zaklad chilenskega parnasa in časnikarstva, ki je bilo najpomembnejše torišče njegovemu razumu in ki mu je dolžan zahvalo za podstavek svoje slave.» Vzemimo nekaj drobtin iz njegovih «Homerov smeha»: «Ena ura solnca, pa blagoslavljaš ves dan,» je rekel Sully Prudhomme. Usmev luči razvedri še takó senčno dušo. Smeh dovtipa razprši turobo življenja kakor veselost jasnin, prostranstev in obzorij izbriše megló v prirodi.

Duša življenja biva vsepovsod, v bitjih, rastlinah, cvetkah, zraku, hrupu, v pesku morja in puščave, celo v skalah, kajti povsod so ljubavne kalí.

Vesetje se je porodilo s svetlobo...

... Položivši v solnce tega ogromnega ognjenega metulja, ki krije s svojimi čudežnimi perotmi zvezde, dušo svoje brezbrežne moči, je dal Bog človeštvu ta divni čar svoje ljubezni...

Smeh je vonjivi med izbranih sadežev; z njegovo sladkostjo se blaži trpki pelin bolesti...

Da ni smeha, to se pravi vrednote, bi kruta vsakdanjost pogoltnila človeka, uničila družabni mir in izpodkopala red na svetu...

... plemeniti smeh... se loči od ujedljive šale, ki rani kot bodalo, s krvavo iglo strupenega gada.

... Cervantes, Voltaire, Rabelais, Swift, Lesage, Quevedo, Larra so pretvorili duhoviti, pristrčni smeh, sina nadarjenosti in umetnosti, v orožje misli, drhteče, genljivo, da so označili dušno ubranost, družabno dobo v zgodovinskem trenutku, človeško prenapetost ali zločine kraljev in preprostih ljudi...

Federico Gana y Gana, roj. v Santiagu l. 1868., pripada skupini onih, ki nameravajo izrabljati domače šege in navade ter ustvarjati narodno umetnost. Eno njegovih del se naziva *Días de Campo* (Selski dnevi). — Guillermo Labarca Hubertson, njegov najožji rojak (roj. 1880.), avtor romana *Los Crepúsculos* (Somrak) in pripovedne zbirke *De la tierra* (O Zemlji), je priznal sledeči nazor: «V slednji zvezek sem spravil košček kmečkega žitja, smatrajoč podeželsko življenje moje domačije kot neizčrpen in nepričakovan umetniški vir in povrh sodeč, da je narava edini vrec umetnosti ter čuvstva.» Odtod slikovita kmetiška govorica, ki je tujcu malo umljiva, ker požira črke in zloge, n. pr. *Le i r é* (diré), *i ñ o r* (señor), *o n* Peisito (don), *ñ o* José (doño), *los ricos e b e n* irse p a Santiago (deben, para). — Soroden jima je Baldomero Lillo, ki pa rad opisuje delavske sloje, n. pr. *La Mina* (rudnik). — Eno leto starši od Gane je njegov drugi someščan Luis Orrego Luco, avtor številnih knjig kot *Pandereta* (ročni boben s kraguljci), *Páginas Americanas*, *Idilio Nuevo*. Ugledni kritik Marcial Cabrera Guerra je pisal o njem: «Njegove strani bodo z ljubeznijo čitali vsi oni, ki še nerazočarani pričenjajo boj za obstoj, noseč mnogo vere v svojem srcu, trpeč morda glad in hlad, a stopajoč pokonci, se zavedajo svojih sil, vidijo bodočnost, ki bo njihova, pridobivajo prostora, jemljejo svoj delež, pehajo s prestola nezmožne ter oslabele, izkoriščevalce skupnih dobrin, dedne kilavce, ki niso umeli delati časti svojemu prejšnjemu krepkemu rodu — in bodo vse to dosegli, saj v to večno premlajujočo falango prihajajo največji in najboljši, najjačji in najgorši.» Prav posrečen je portret Julije, ki sanja sicer krasne sanje o prihodnosti, a je skromna

resničnost ne tare preveč, mladenke, ki vam opredeli zakon takole: «Zakon obstoji v tem, da dobiš moža, ki naj stori vse, kar žena hoče.» Osvaldo Palominos C., tajnik liberalne stranke, je pod izmišljenim imenom Gastón pisal v obzornik Pluma y Láviz v Santiagu. «La Aurora» se je izrazila o njem: «To je lepa nada za demokratski liberalizem in kot pisec presega s svojo postavo vso novo mladino.» — Alejandro Parra Mege (roj. 1876.) je koncem prošlega stoletja obelodanil prve svoje pripovedi. Urejal je socialistični časopis Los Nuevos horizontes. Naslednjo kratko povest priobčim v celoti.

Škrlatna mošnja.

Neko mesečno noč mi je v gozdni jasi vilinska kraljica podarila bagren mošnjiček.

In rekla mi je:

«Za sleherni poljub ljubezni, ki ga dobiš od ženskih ustnic, bo padel v mošnjo dragulj neizmerne cene. Za vsako pristno solzo, ki jo potočé zate ženske oči, pade v mošnjo demant čudovite krasote.»

Odšel sem.

«Oh!» sem si mislil, «koliko vnetih in odkritih poljubov za moje drhteče ustne, ob hladnih pomladnih jutrih, pod zelenimi razcevelimi citronovci!»

Koliko ljubečih poljubov, v katerih se pusti duša, v mesečnih nočeh pod visokimi lipami!

O, koliko čistih in odkritosrčnih solz izvabi sramežljivost devicam, kadar jim ogenj prvih poljubov, blazni zamik prvih ljubkovanj ovijata venec iz belih limbarjev okrog razpaljenih čel.

Romal sem križem sveta, čez drn in strn, čez rob in glob, se vozil preko veletokov in morij. Na svojem daljnem potovanju me je zaneslo v odročne dežele, pod nebo, pokrito z večnimi oblaki, pa tudi pod večno modri obok.

Nekoč sem se ustavil. In, oj žalosti, v purpurnem mošnjičku, v magičnem mešičku, ki mi ga je poklonila kraljica belih žen, ni bilo niti enega bisera, niti enega demanta. «Nič ne dé!» sem kliknil. «Ako ženske varajo, imam pa jaz zase ljubico, angela, čigar blažena slika mi boža dušo, devico, ki je zame bela zvezda v noči mojih spominov.»

O veselja!

Na vrhu skale, ki štrli nad ravnino, me je ona pričakovala. In stekla mi je naproti, v lepih očeh so se ji iskriale solze radosti, in prižela me je drhté na svoje deviške prsi.

Aj, in potlej, v svatbeni spalnici, ko ji je v blaznem zamiku ljubkovanj ovijal beli venec črne lase, sem videl, kako so ji po licih, vročih od svetega deviškega sramú, tekle kristalne in pristne solze: solze lilije, ki bo izgubila svojo vonjavo, solze angela, ki bo izgubil perotnice.

Ob novem solncu sem, svest si svoje zmage in željan ovenčati z dragulji in demanti črne kodre svoji ljubljenci, odprl svojo popotno torbico.

V njej je bila škrlatna mošnja, čarovna mošnjica, ki mi jo je podarila kraljica rojenic na gozdnem lazcu ob mesečini.

Ej, gotovo je polna biserov in demantov...

Prijel sem jo z nasmehom...

Bila je prazna!

E. Rodríguez Mendoza je napisal knjige *Última Esperanza*, *Reminiscencias históricas*, *Vida Nueva* itd. ter bil sotrudnik smotram *La Ley* (zakon) in *La Tarde* (Popoldan) kakor tudi buenosaireskemu Narodu (*La Nación*). Sam o sebi pravi, da je kolektivist. Dobro se mu obnesó predmestne zgodbe n. pr. *Por el barro* (Po blatu). — Augusta Thomsona črtica *Quiromancia* je natisnjena v *«Slovincu»* 30. novembra 1921. v prevodu drja. Brežnika pod naslovom *Skrivnosti naših rok*, dne 22. septembra 1921. pa istotam *La Leyenda de un Crucifijo*, ki jo je napisal Carlos Varas M. iz Santiaga (roj. 1874). O tem avtorju *«Dolorose»*, ki je pisal v *La Ley* in *El Mercurio* pod priimkom *Cyrano de Bergerac*, pravi eden najodličnejših chilenskih ocenjevalcev: *«Dolorosa»* vsebuje občudovanja vredne slike, slastno barvitost v posodobnosti in vzvišene poteze, ki razodevajo rahločuten umetniški temperament.»

B. Vicuña Subercaseaux (roj. 1876), sotrudnik pri Merkuriju, sicer pa zastopnik zavarovalne družbe, ima v dobrem precej del, n. pr. *Zozobras* (Vihre), *Precoces* (Prezrela deca), *Un país nuevo* (nova dežela). Posebno zanimiva so njegova *Pisma o Chiliju* (*Cartas sobre Chile*), kjer je živel osem let. Že ime Subercaseaux kaže, da je francoskega pokolenja, in nekje pravi: *«Mi Francozi imamo tak patriotizem — dedovina iztočnih narodov — da brez pomisleka tuje v nič devljemo, hoteč povišati svoje; usodno rodoljubje, ki nas zanaša proti propadanju, kvareč nam pogled na bližnje in daljne stvari. Monsieur de Fontpertuis, monsieur Cordemoy, monsieur M. H. Coppin, naš diplomatski zastopnik Carlos Wiener, so proučevali gospodarski položaj teh dežel in inozemske vplive. Vsi so prišli do žalostnega sklepa, da so Nemci in Angleži pritisnili k tlom obrt in bogastvo našega plemena.*

Ti pisci in potovalci enoglasno potrjujejo teorijo monsieurja Demolinsa.»

Razen teh so še pisali o Kolumbovem svetu: Laboulaye o sijaju tamkajšnje elegance, André Bellessort, prosluli balzaco-slovec, v «Tempsu» na splošno... Vicuña popravlja nekatere trditve svojih krvnih bratov.

«Že nekaj časa je španska Amerika na višku zadnje mode. Njeno prijateljsko zbliževanje s saksonsko Ameriko, njena rastoča obrtniška blaginja nam jo predočuje kot mogočno tek-mico v bližnji bodočnosti...» Ako so se potovalci zaničljivo izrazili o Novem svetu, grajali peruvansko politično zmedo, ime-novali bolivijsko politiko «vaudeville», pozabljajo, da so vse ondotne slabe stvari prišle iz Evrope po španskih galeotih 16. in 17. veka. Izmečki iberske dekadence so v imenu vere in prosvete po barbarsko porušili dobrosrčno, pesniško omiko mehikanskih in peruvanskih Indijancev. Vobče pa se ve o Kolumbovi zemlji pri nas toliko kot tedaj, ko je kraljica Izabela Katoliška prodajala svoje drage kamene.

(Dalje prih.)

Vladimir Levstik *Rdeči Volk in Minehaha*

Indijanska povest

(Nadaljevanje)

Veliki medicinar je končal svoj govor z rezko trpkobo. Ob zadnjih besedah je zaustavil korak in zmagovestno po-meril emancipiranko, češ: ali sem te, ali te nisem? Učinek je bil popoln, baš kakor bi jo s tomahavkom po glavi. Capra litteraria je prebledela, poskrlatela, skrila obraz v dlani in za-cvilila od groze.

«Moj Bog,» je zamrmrala, umikaje oči pred njegovim ostrim pogledom, «kdo pa govori o moji hčeri? Milka je moja hči, gospod... moja hči, a najin razgovor je bil vendarle samo raz-govor...»

«Tudi moja primera je samo primera,» je izjavil okrutnež, «in Bog ne daj, da bi se uresničila. Ne morete me grajati, ker si v duhu predstavljam, kaj bi bilo, ako bi vas usoda pograbila za vaše nazore — pardon, za nazore monsieurja Lydiauda! — in bi ne-koliko preizkusila njihovo uporabnost.»

«Ne, ne!» je sigala Zagodovka, «nikarite, to je strašno... Samo hudobnež si more misliti takoj najhujše!»

Dr. A. Debeljak

Iz hispano-ameriške književnosti

(Ob stoletnici južnoameriške samostojnosti)

(Nadaljevanje)

Chile je čila dežela mirnih, naprednih, delavnih ljudi. Celo Bellessort imenuje Čilence «južnoameriške Rimljane». Če je Francija zamudila graditi tam manufakturne palače, je pa znala uvesti ta narod v umetnost, pismenost in vedo. «Francija je za Chile, kar je bil Fénelonov T e l e m a h nasledniku prestola.»

Med pesniki zasluži omembo Marcial Cabrera Guerra, periodist in literat, ki je vodil časopise La Ley, El Heraldo, Pluma y Lápiz. Arturo Ambrogi pravi o njem: «Ima kakor ubogi Jean Daudetove L e g e n d e zlate možgane in trosi, razsipa jih z ljubkostjo po svojih slovstvenih kotičkih raznih obzornikov. Kot pripovednik premore očarljive strani.» Na Paula Forta način spominja njegov «Perfil de Mujer». «Ob pogrebu Pedra R. Gonzáleza», prerano umrlega poeta mučenca, ki vas domisli na usodo naših Murnov in Kettejev, kakor jih predstavlja Aškerčev Pesnik Selim, dokazuje, da tudi onstran velike luže pevcu sreča vedno laže, da živi in umrje brez denarja kot Casal, Herrera Reissig, od lakote, v bolnici: drugače si pa mora iskati Apolonov služabnik pomoči v trgovini, politiki, diplomaciji, časnikarstvu.

Francisco Contreras (roj. 1877) je obelodanil med drugimi knjigami Esmaltinas (Loščene podobe). V predgovoru svoje pesnitve R a ú l pravi: «Snobizem, zapletenost, tako zvani m o d e r n s t y l e, skratka, moda, je tudi posledica sedanje družbe, saj sleherna moda je zgolj učinek okolja in ako hoče biti bolj ali manj trajna, mora za sabo potegniti d u h a č a s a, Schopenhauerjev Iztočni veter. Poreče li kdo, da je talentu lastno, delovati proti okolici kakor proti atavizmu? V umetnosti večinoma ne; če pa je to možno v liriki, v resnem romanu pa to zatrdno ni dopustno. Vrh tega bi književnost, ki ne bi zrcalila svojega osredja, pa tudi ideološkega, postala izumetničena, napačna, nezanimiva. Mar se vam ne bi zdela smešna eklogična umetnost v prevejanem Bizancu ali dekadentna umetnost v krepkem Periklejevem veku?»

Naš umetnostni božjepotnik, ki roma v zasanjani Orient, z jekleno močjo v roki in z gorečo vero v prsih:

Peregrino del arte, voy al soñado Oriente,
El acero en la mano, la fe en el pecho ardiente,

se vprašuje, bo li dosegel svoj smoter, «zlato dovršeno obliko», po kateri hrepeni:

¿Conquistaré, en mi ruta, la áurea forma suprema
Para el mundo flotante que me obsede y me quema?

Ali pa bo našel zgolj praznoto nasičene želje? Za drugo ne vem. Prvo pa je očitno zasledil, še preden je odpotoval.

Luis F. Cotardo (roj. 1880.), postavši leta 1903. duhoven, ureja časopis «El País» v Concepciónu. Med pesniškimi motivi mu je zlasti ljubezen do matere všeč. — D. Dublé Urrutia iz Santiaga (roj. 1877.) je kakor mnogo njegovih tovarišev v Apolonu diplomat. Med prvimi njegovimi knjigami se omenjata predvsem *Veinte Años* (20 let) in *Del mar á la montaña* (Od morja do gore), ki sta mu pridobili sloves najboljšega chilenskega barda, barda širokih razmahov in sodobne, socialne inspiracije, primer *La procesión de San Pedro y bendición del mar*. V pesnitvi *Las minas* je mojstrski načrtal životarjenje mladih, prerano ostarelih mož v globokih rudnikih, kjer «z mačjimi kremplji razgrebajo deviško skalo, kjer se skriva premog..., otožno praskajoč nezdravo nedrje plodne matere, ki se zove zemlja, matere premnogobrojnih otrok in maloštevilnih sescèv!»

Es triste y miserable, como la muerte triste.
La vida de las minas: el hombre, allí no existe;
La pobre bestia humana, gastada y sudorosa,
Arrastra allí sus miembros entre la luz dudosa
De míseros candiles, como cualquier gusano...
El hombre es en las minas un simulacro humano.

Žalostno, bedno, ko smrt otožno
je življenje v rudnikih: človek ondi ne živi;
uboga človeška žival, upehana in znojna,
vlači tam svoje ude med dvomljivo lučjo
bornih svetilk liki črv...
Človek je v premogovnikih le človeško strašilo.

In zakaj vse to izsesavanje? Ker bogastvo ne pozna ljubezni, ker sebičnost vidi samo sebe:

El bienestar es pobre de amor y el egoismo
En la corriente humana sólo se ve á sí mismo.

Pedro E. Gil (Valparaíso, 1875.) je pevec ljubavnih kitic, sem ter tam nekoliko izumetničenih. — Petro A. González je umrl oktobra 1903. Víctor Domingo Silva se je sledeče izrazil o njem: «Gonzálezova poezija je predvsem nova, jako zvočna, močna in svetla. Ker je zelo osebna ter enovita, ima več ko dovolj zaslug, da jo nazoveš izvirno. Početkoma so Gonzáleza smatrali za

dekadenta, bolehnega, zmedenca. Čim bolj pa se je kriterij otresal predsodkov in okus se vzgajal, čim bolj si je razvoj pridobival tal, mu nihče več ne odreka mesta, ki ga zasluži.» Vzemimo za primer dva, tri stihe iz daljše pesnitve *La mujer*: moški ni sam postavljen v samotno pustino; za spremstvo mu je dan angel, v katerem je ubran v skladnost ves svet, in to je Žena.

Nje bitje je poem, kjer ujema
snežina se z rožico,
plahi koder z leskom diadema,
devica z božico.

Nje bitnost je tajna, kjer objema
se lunin žarek s spominom,
s prevaro bežno večnost nema,
Bog s človekom, nebo z detino...

Njegov imenjak Jorge González Bastias (Talca, roj. 1879.) je priobčeval prva svoja dela v listu *«El Deber»* (Dolžnost), pozneje je sodeloval pri obzorniku *«Pluma y Lápiz»*. Mehak, melanholičen pevec sanj in spominov. V nekih verzih *En la Aldea* (Na vasi) vam je, kakor da čitate Gregorčičevo *«Mojo srčno kri škropite»*. — Drug soimenec, Frederico González G., okreten sonetist, opeva drznega Kolumba, kako je hotel vzeti nov svet iz nič: *sacar un Nuevo Mundo de la nada*.

M. Magallanes Moure (rojen 1878.), avtor Barvitih črepinj (*Facetas*), pravi v lastnem životopisu: *«Lepota me pretresa do mrzlice, ljubim Naravo. Maupassant nas opozarja, da beseda »jako ljubim« znači manj nego »ljubim«. Potemtakem ljubim Naravo. Moj umetnostni vzor je naturalistična poezija. Na svojem kratkem slovstvenem delu sem, menim, hodil po stezi, ki vodi k temu idealu. Miče me poezija stvari in človeka, ta pa ne kot »kralj stvarstva«, temveč kot del prirode. Človeška krasota me nič bolj ne zanima nego rastlinska; človeška bolečina me ne gane bolj od živalske. Ženska lepota je zame najčistejša v prirodi. To se pravi, da je na vrhuncu vse lepote. — Morda me ta vnanja poezija vabi zaradi mojih slikarskih teženj.»* Osobito posrečeno je oživotvoril stoječ ribnik (*El Estanque*), nad katerim plove *«nedoločna ubranost liki harmonija vzdih; godba vonjav, dišava glasbe, ki nalik kadilu postaja zastrta ko sen.»*

A. Mauret Caamaño (1879) je med drugim obelodanil Dušo (*Alma*) in sodeloval pri buenosaireski smotri *«La Prensa»*, pri valparaískem *«Merkurju»* itd. Evo nekaj kitic iz *Priznanj* (*Confidencias*):

Dr. A. Debeljak: Iz hispano-ameriške književnosti

Blazna ta strast mi bojazen povzroča; kajti pri tebi medlim od naslade; rad bi te zábil, a to ni mogoče, iščem ljubeč te poln tuge i nade.	Mimo greš... duša v pijanosti vzdih, v čudni sladkosti prenežno te boža, v duhu opojnem tvojega diha, v vzduhu in luči, ki vso te obkroža.
---	---

Mimo greš... pevati slavec preneha, z žarki prelestnimi solnce te boža, veter te ljubiti se ne upeha, svojo vonjavo daje ti roža.	Mimo greš... tisoč izlivov povsodi godbe, vonjav srce mi poplavi; vigred vesela s tabo hodi, in kar se nesrečnežu sanja v ljubavi.
--	---

Mimo greš... da ti poljublja stopinje, veja priklanja se vitka in verna; morje pa divjo tutnjavo prekine, zove na nebu te zvezda večerna.	Kadar greš mimo, žar v tvojem očesu plamen opojen zaneti mi v grudi; žitje zastane po vsem telesu, duša drhté na kolena se zgrudi!
--	---

Spretni stihotvorec Carlos Pezoa Veliz (Maule, 1879) ima precej fatalistično filozofijo. Takole končuje dokaj mračno sliko iz ženske delavnice (En el taller):

Življenje... trpljenje. Čvekanje omledno!
Trpiš in trpiš... Počemú? Eh, zato!
Trpiš... In leto za letom gre vedno...
Za vraga, življenje drugačno ne bo!

Miguel Luis Rocuant (Valparaiso, 1877) je leta 1898. obelodanil svoj prvi snopič verzov. Glede njegove knjige Brumas (Morske megle) mu je pisal lani umrli Maks Nordau: «Po plemenitih višinah plavate ter izražate nevsakdanja čuvstva v čudovitem jeziku.» Samo nekaj odlomkov iz speva, ki se lahko meri s Carduccijevim.

A Satán.

O, Satan, glej vesoljne zemlje bedo,
Boga razžali, saj si mu enak!
Potem razvij skoz neizmernost blede
peroti svojih bliskajoči mrak!

Kakor blasfemija naj se popne in cepi hlip proti višavam, kjer stoluje Vekovečni:

V sencé, ki senca tebi ga zastira,
bolesti svetske žalostni klicar,
naj zlate višnje zvezde, ki umira,
poljublja te medleči daljni žar...

Po zvezdnatem mostu prekò spečih morij Niča venomer na-
prej, medtem

Ko zverski krog vrti se vedno
samoten skozi tir brezmejno dolg
in ko Vodar za vedrom zлива vedro
v prepadov nedozirnih višnjev molk...

Tja, kjer Nasebnost v svojih zametkih in zarodkih kliče oblike iz ječe in koder vihrajo zgolj črni kodri Misterija, potlej pa bledemu Vesoljstvu

¡Parte el corazón de azul intenso,
en que ruedan los astros cual corpúsculos,
y arroje su último latido inmenso
la sangre de los últimos crepúsculos!

Preparaj mu srce zamolklo-modro,
kjer zvezde liki praški krožijo,
in zadnji utripi naj mu bodro
v poslednji sómrak vso kri sprožijo.

Victor Domingo Silva (Coquimbo, 1881) je dober prozist, dober poet in izvrsten literaren kritik, kakor trdi o njem M. Magallanes Moure. Kot prekucuški pisec ima precejšnji ugled v delavskem sloju. Mojster plastičnih sličic n. pr. diptih Las Alas, kjer opisuje mladenko, stopajočo po potoku z dvignjenim krilom, »in voda posnema, kar deva prikriva« ...; »manjkajo ji krila, da kerub bi bila, za žensko pa jih ima preveč«. Od daleč jo gleda fantiček v šolo gredé: »Da bil bi hudiček, mu manjkajo krila, za šolarja pa jih ima preveč!«

Gustavo Valledor S. (1870) je sotrudnik pri raznih obzornikih n. pr. »La Revista Cómica«, »El año literario«; izdal je Preproste pesmi (Cantos Sencillos), Julietta itd. — Francisco Zapata Lillo med drugim proslavlja francosko revolucijo: Svetá vladar vrhovni je Pravica (sonet Mirabeau).

Colombia. Dasi se gorata, pa rodovitna, z rudniki, gozdi in živino bogata ljudovlada, ki se je do leta 1861. nazivala Nova Granada, prištevava z Méjicom, Venezuelo in Kubo med najbolj slovstvene države, kjer se je književnost gojila izza »dvogrbega« (bola á cada lado) Alarcóna (umrl 1639.), izza Gorostize in Juane de Asbade, vendar nisem mogel dobiti mnogo tekstov za republiko Kolumbovega imena. Med prozaiki mi je malce znan Darío Herrera ter Abrahán Z. López-Penha (Curaçao, 1869). Med stihotvorci sodi M. Pimentel Coronel, ki ima nekaj pariških motivov, in Justo Pastor Ríos (umrl 1870). Poslednji, mož liberalnih nazorov, je bil izgnan iz svoje domovine in potoval po vseh deželah latinske Amerike: Méjico, Cuba, Costa Rica, Ecuador, Perú, Bolivia, Argentina in Chile so ga lahko čitali po svojih časopisih in časnikih. Pastor je agnostik, resnica mu je čisto trobelika, zmota pa podlaga in osnova, kakor pravi v pesmi Dilemas, čigar prvi dve kitici sloveta:

Vse v življenju je veriga ena,
Sreča vsekdar je z boleščjo speta,
Pozaba je z ljubavjo prepletena,
Mučeništvo s čelom je poeta.

V vsem, kar dije, bivajo simboli,
Aristarh al Prometěj nad brezni
Je vsakdo, jastrebi željá in boli
Neprehoma ključó ga jezni.

Palma prvenstva pa pritiče menda še danes pokojnemu Silvi. José Asunción Silva je bil zelo mnogoličen poet, kakor ga popisuje v dolgi žalostinki (Leyendo á Silva) Guillermo Valencia. Le nekaj črt:

Malokrven ko marmor v zlatih Atenah,
Ranjen ko borec na pest v italških arenah,
Družil božanski obraz, rahló naveličan,
Z vzorno Lepoto ko mučenec zveličan!...
Želel je tunik iz ubrane Grecije
In golih nedrij iz ljubke Lutecije;
V oniksovih čašah atiških razbibrig,
Čelom zamišljenim venec iz lavorik...

Ljubil je galsko prošlost, Egipet, viteza žalostne postave, bele hostije, preklinjal ljudi in življenje, ubiral stok obupa... mnogo mislil, mnogo čutil, mnogo ljubil ta pogan in dekadent, a vse bi dal za gladek granes:

Amando los detalles, odiar el Universo;
Sacrificar un mundo para pulir un verso.

Ni čudo, če mu je stih tako mnogolik, tako protejski, tako gibek. Pri njem naletite na poskočno uspavanko o drvarjih iz Sv. Ivana:

... Y aserrín	Žagažig
Aserrán,	Žigažag,
Los maderos	V šentivanu
De San Juan	Vsak sekač
Piden queso,	Prosi sira
Piden pan;	In pogač;
Los de Roque,	Svetoroški
Alfondoque;	Bi potic;
Los de Rique,	Svetoriški
Alfeñique;	Pa sladčic;
Los de Trique,	Svetotriški
Triquitrán.	Pa medic... itd.
¡ Triqui, triqui, triqui, triqui, trán!	
¡ Triqui, triqui, triqui, trán!...	

preko resnih nokturnov do razgibanih epopej o bronastih kipih, do turobnega dne vseh mrtvih:

Dr. A. Debeljak: Iz hispano-ameriške književnosti

Ritmos sonoros, ritmos potentes, ritmos graves,
Unos cual choque de armas, otros cual cantos de aves,

ritme blagozvočne, mogočne, resne, kot orožja žvenket in ko ptičji spev, vse je priklical s čarodejno rotitvijo, kakor je označil nekje sam svojo umetnost, «nervioso y nuevo» (Un Poema).

Široka je njegova umetnost in njega ne zadene očitek, ki mu je dal duška v pesnitvi «Al pie de la estatua»:

Stoletje, sila ti hira:
Nedostaja ti čut veličine!
Pesnik molči, če pa strune ubira,
Zanositost obširna mu umira,
Daje le zvok mandoline,
Ne pa bučanja bojne trobente...

Štiri poslednje reči ga ne puščajo hladnega, saj je položil velikemu sibilinskemu pevcu tesnobno vprašanje na jezik:

...Odkod smo? In zakaj smo sem prišli? Kam gremo?
Li mrtvecem se razodene vsa resnica?
Čemu brezplodno, jedno žitje, ali zvemo?
Odprè li se po tej puščavi zelenica?
Zakaj rodimo, mati, se, čemú mrjêmo? — — —

A zemlja, vekomaj čemerna, je molčala,
V odgovor še besedice mu ni dejala.

(La Respuesta de la Tierra.)

Navzlic liričnemu razmahu Silva ne izgubi stika z realnostjo. V Svetobolju (El Mal del Siglo) vprašuje bolnik, odkod njegova tesnoba, bolezen, kakor so jo imeli Werther, Rolla, Manfredo, Schopenhauer, skratka «todas las torturas del análisis»... Zdravnik: «Tu gre za red in mero v življenju; šetajte se na vse zgodaj, spite zadosti, koplajte se, dobro pijte in jejte, negujte se. Kaj vam je? Lačni ste!» Slično uči lečnik svojo hčerko v pesmi Psicopatía, odkod bledega mladeniča zlo. Bolezen prihaja od misli. «V dobah barbarskih narodov so resne oblasti zdravile to boleost s strupenim trobelikovcem, zapirale bolnike v temnico ali jih sežigale žive... Izvrsten lek!» Torej nehaj tuhtati o smrti, o vesti, o končnih vzrokih.

Sladka nam sapica piše takole:
Smejte se, pojte, ljubite! Življenje je praznik,
Toplota in strast in gibanje!

V kiticah «Realidad» opozarja svoje brate in sinove, naj se ne bojé besed, ako dejanje obstoji; resnica nima mej! No hay nada bajo para nobles almas: nič ni plemenitim dušam nizko, kakor se je podobno izrazil tudi Aškerc.

Costa Rica. Na neznatni «Bogati obali» nahajamo le skromno število slovstvenih biserov. Nevezano besedo goji n. pr. Ricardo Fernández Guardia, ki ume prav dobro očrtati značaje, n. pr. Un Alma (Blaga duša), t. j. teta Juana, «plaha kakor vse indijansko pleme», ki je bila «entregada» ali oblastveno častitim ljudem v odgojo izročena sirota in je pozneje vstopila v vzvišeni bataljon bogomoljk in cerkvenih miši (beatas y ratas de iglesia) in se v svojem mysticizmu do smrti zaljubila v izpovednika. — Njegov tekmeč, Rafael Ángel Troyo iz Cártaga, je izdal Mlado srce (Corazón joven), Terracotas itd. v lirično simbolističnem načinu.

Pesnik David M. Chumaceiro in avtor Bub (Crisálidas) in Oleandrov (Adelfas) se je narodil l. 1878. na nizozemski posesti (Curazao) ter zлага ritmično lepo razgibane, dovršene stihe. —

V kubanskih vrstah se bori M. Márquez Sterling, ki je dal na svetlo dokaj snopičev kot Menudencias (Drobiž), Escarcha (Ivje), Esbozos (Obriski), Ideas, Sensaciones itd. Njegov rojak Pichardo pravi o njegovem delu Psicología Profana: «Hoditi za Marquezom Sterlingom v onih straneh, kjer je književnik nadziral reportersko tlako, se pravi, imeti v očeh ljudi, pokrajine in sodbe, ki se nas globoko dojemajo.»

Pravkar omenjeni Manuel S. Pichardo iz Sante Clare (1869) vodi dnevnik El Figaro. O njem je pisal Henríquez Ureña: «Na Kubi ga danes ni bolj pravilnega in pametnega pesnika, mojstrskega stihotvorca, obdarjenega z neizčrpnim vrelcem navdihnjenja; nikogar ni tako težko opredeliti glede raznoterih pesniških struj. Pichardo ni klasik, ni romantik, ni parnasovec, ni se uvrstil v nobeno izmed modernih ločin, ki so nastale na Francoskem in se razprostrle po kastiljanščini, vendar ima klasično krepki posudarek, drhtavo romantično čutljivost, parnasovsko ličnost in razne modernistične poteze.» — Federico Urbach je bolj realist, o čemer svedoči poem Apóstol, posvečen Zoli.

Vendar ti možje niso prekosili pokojnega Casala, ki je zapustil «Cromos españoles». Julián del Casal, sodeželan Francoza Heredie, spominja po svojem analitičnem črnogledstvu na Byrona, Leopardija, Baudelairea. Pomagal je izvesti literarno revolucijo, boj za protimeščanski, čustveni modernizem po zgledu francoskih simbolistov, parnasovcev in nekaterih romantikov kot Gautier. Živeč edino za književnost, je umrl v bolnici od bede. Nekaj primerov njegove lirike:

Dr. A. Debeljak: Iz hispano-ameriške književnosti

F l o r e s.

Mi corazón fué un vaso de alabastro
 Donde creció, fragante y solitaria,
 Bajo el fulgor purísimo de un astro
 Una azucena blanca: la plegaria.

Marchita ya esa flor de suave aroma,
 Cual virgen consumida por la anemia,
 Hoy en mi corazón su tallo asoma
 Una adelfa purpúrea: la blasfemia.

C v e t k e.

Srce mi je bilo alabastrova posoda,
 Kjer je rastla dehteča in samotna
 Pod prečistim bleskom zvezde
 Lilija bela: molitev.

Ovenela je že ta blagovonjava cvetica
 Nalik devici slabokrvni,
 Danes pa mi v srcu nje steblo poganja
 Škrlatno rožo: bogokletje.

V Mladostnem spominu (Recuerdo de la infancia) pripoveduje, da mu je oče v detinstvu prerokoval, kako bo svoj živi dan sinova duša pogreznjena v turobnost, kakor jutranja zvezda v mrč in meglo, da ga bo sleherna vesna našla bolnega, samotnega in otožnega: de tu propia alegría serás verdugo, to je, da bo »sreče svoje poderuh«, kakor je že pred njim dejal France Levstik. Podobno misel zasledite v rondelih:

Quizás sepas algún día
 El secreto de mis males,
 De mi honda melancolía
 Y de mis tedios mortales.

Morda kdaj se ti odkrije,
 Kakšna boleost me grudi,
 Vir mrke melanholijske,
 In zakaj se vse mi studi.

«Nihilismo» zveni kakor ponekod Čaša opojnosti: stud v življenju, gnus v nasladah... ah, ne dajte mi pištole... Casal se vprašuje: Čemu me kličete na življenja boj, obetajoč mi pozemsko blaginjo, ko pa mi srce za nič ne bije, ko mi nobena ideja ne kuje v sencih? Lovor ohranite za moje brate, jaz sem sad, ki je pal z veje in čakam gladnih črvov... Na mojem nebu ni bilo nikoli zvezd, na mojem drevju ne cvetov... naveličal sem se vsega in gosti mrakovi so v moji duši, za slednji vzdih sem gluh, za slednji nasmeh mrtev,... kamor moja dlan vrže seme, takoj vzklije strupena cvetka,... često se mi zahoče, uničiti samega sebe, ali pa bom živel v večnem siromaštvu, nezadovoljstvo mi bo tovariš, žalost pa blede nevesta.

V sonetu El Hijo espurio (Nezakonski sin) govori o samem sebi:

Yo soy el fruto que engendró el hastío Sad sem, ki ga je zaplodil dolgčas
 De un padre loco y de una madre obscena. Neumnega očeta in hotljive matere.

Ko se meni z Otožno devo (Virgen triste), ki je nič na svetu ne veseli (nada de la existencia tu ánimo encanta), zre v njeni krasoti zgolj žalost onih bitij, ki morajo prerano umreti. V Bojazni (Esquivez) opozarja objestno mladenko, da ji ne more nuditi drugega ko strah in skrb:

Drugemu se krog vratu okleni,
 Preden na odhod odklenka meni,

Dr. A. Debeljak: Iz hispano-ameriške književnosti

Hočem, da se slednja vez prereže,
Ki me na stvari življenja veže,

kajti v njem kljuje neskončno domotožje po drugem svetu, la
nostalgía infinita de otro mundo.

Baudelairianski dvospev *Cuerpo y Alma* opeva borno telo
kot slabotno zelišče, rastoče na smrdljivem govnu in lajnu (*en
hediondo estiércol*), slično slovenski narodni modrosti, ki pravi:
telo je ubit lonec, duše ne bo nikdar konec, in prosi Gospoda,
naj otme njegovo dušo telesa, da se mu izgubi v brezkončnost:

Que la alondra no viva junto al tigre, Naj škrjanec ne živi ob tigru,
Que la rosa no viva junto al cerdo. Naj roža ne živi ob pujsku.

Kar pa je pozitivnega v njegovem svetobolju, to je umetnost;
primerjaj sledečo

Oración.

¡ Ah, los muertos, deseos! Nada ansío
De lo que el mundo ofrece ante mi vista:
Aquello que mi alma no contrista
Tan sólo me produce amargo hastío.

Como encalla entre rocas un navío
Que se lanza del oro á la conquista,
Así ha encallado el Ideal de artista
Entre las nieblas del cerebro mío...

¡ Oh, Señor! si la sombra no deshaces
Y en mi alma arrojas luminsas haces,
Como un sol en obscuro firmamento,

Haz que sienta en mi espíritu moroso
Primero la tormenta que el reposo,
Primero que el hastío... ¡ el sufrimiento!

Molitev.

Ah, mrtve želje! Nič me več ne vabi,
Kar svet pogledu mojemu podaja:
Kar v duši moji tuge ne poraja,
Gorjupo zgolj se zdi in se mi gabi.

Kot med pečinami razpoka zgrabi
Kdaj ladjo, ki zlatá iskat odhaja,
Tako umetnosti je Vzor od kraja
Obtičal mi v možgan megleni grabi...

O Bog, če sence v meni ne razdeneš
In v dušo plamenice ne zaženeš
Kot solnce čez nebesni mračni svod,

O, daj, da čutil v duši bom turobni
Poprej nevihto nego pokoj grobni,
Poprej ko gnus... bolest mi daj,
Gospod!

Še točneje se izraža stremljenje po izpopolnitvi, edinem vzoru,
v naslednjih vrsticah:

Ansia de perfección mi ser consume
Aunque me rindo en lodazal infecto

Strast po dovršenosti me razjeda,
Čeprav borim po blatu se ogavnem.

Naš dekadent bi dal vse za umetnost: stara predmestja ljubi
bolj ko tropične pragozde, kraljevsko grešnico bolj ko nedolžno
pastirico, kakor beremo v pesmi *Na polju* (*En el campo*):

Más que la voz del pájaro en la cima,
De un árbol todo en flor, á mi alma anima
La música armoniosa de una rima.

Bolj kakor ob veselem ptičjem petju
Na vrh drevesa, ki se baha v cvetju,
Ob zvonki rimi tonem ves v zavzetju.

Zato najdeš pri njem polno plastičnih podob kot n. pr.

Como rosadas flechas de aljabas de oro
Vuelan de los bambúes finos flamencos

Kakor rdeče strelice iz zlatega tula
Letajo z bambusov vitki plamenjaki.

*

Ecuador, deželica bogata s kavo, kakaom, kavčugom, kinitom, kožami, kostjo, kovinami, klobuki, premore odličnega Tirteja z imenom E. Gallegos del Campo. Budnica «Excelsior» se takole pričinja:

Bardi, zdrobite lire, ki nanje otroški
Danes opevate ljubav: saj mati plaka,
Domovina vas roti in čaka,
Kdaj otresete jarem trinoški.
Prišel je borbe čas!
Utihne ljubavnih modric naj glas...

V sonetu «Venezuela» — patria heroica de Bolívar y de Sucre — proslavlja deželo, ki se je prva priborila do samostojnosti (1811) in se največ potegovala za svoje južne brate «pod vodstvom dveh božanstev: Resnice in Pravice.» Mimogrede rečeno, Venezuela je bila tudi prva, ki je začela emancipacijo ameriškega slovstva in duha.

Naš Gallegos pa ni samo z bojišča (del Campo), temveč ume sukati tudi uma svetli meč. Poglejmo, kako se bojuje za posameznikove osebne pravice, za naravno življenje:

Samostanska cvetlica.

O cvetka tabernakeljska, ki po usodi kruti
Uvela sklanjaš se brez rose, sapice hladeče;
Oj golobica mistična, ki v mraku tesne ječe
Zaklepa te Devištvo, da ne razmahneš kdaj peruti.

Uboga deva, hoče se oditi proč od tu ti
Čez prag, ki srepo loči tebe od svetá in sreče;
In sanjaš o nasladi nove nežnosti drhteče
In duša ti ljubav z neznanimi junaki sluti...

Poslušaj: Bog, Preblagi, ki v možganih tvojih biva,
Ne mara, da ostaneš čista, žalostna, tožljiva,
Bog hoče, da na zemlji stara šega se ne menja.

Zato potajno nam Priroda, pametna in mila,
Po sklepih višnjih je človeške klice položila
V meso uporno, seme rodovitega življenja.

Filipini. Z malajskega otočja v Indskem oceanu, ki je po hispano-ameriški vojni l. 1898. prišlo pod Združene države, omenim dva pisatelja. F. Michel de Champourcin, čigar ime zveni po francosko, se je rodil l. 1879. v Manili kot sin Španjolca in Filipinke. Sam naziva svoje grlo «semiasíatico», pripovedujoč v črtici Noches de baile (Plesni večeri), kako težko mu je izrekati francoske zloge on, un, e use. Sodeloval je zlasti pri barcelonskem El Liberalu. — Drugi se piše José Rizal iz Calambe

(Luçon), ki je umrl ustreljen v Manili 1896. Med njegovimi knjigami sta najbolj znani Noli me tangere in El Flibusterismo (Morsko razbojništvo).

Mala, gorata Guatemala, ki nosi v svojem grbu napis: Libertad 15 de Septiembre 1821, je seveda primerno zastopana na slovstvenem torišču. Glavni njen predstavnik, Enrique Gómez Carillo, živi že od l. 1890. v Parizu, kakor mnogo latinsko-ameriških literatov, išče tujega podnebja, ker jim je domače prezačno osredje nekam sovražno. Med njegovimi deli navedem Tristes Idilios, Maravillas (Čuda), Las mujeres de Zola (Zolajeve ženske), Bohemia sentimental. Entre encajes (V okviru) je prevedeno na francoščino in nemščino; o tem delu je pisal Max Nordau: «Ta knjiga vas razodeva kot enega najbolj tenkočutnih in najbolj skladnih stvariteljev lepote, kar jih dandanašnji premore omikani svet.» Njegova novela «Blanca» je bila v prevodu dr. Brežnika obelodanjena v «Slov. Narodu» 10. septembra 1922. Kot podrobnost omenjam njegove Paisajes rusos, kjer je vzkliznil o priliki: «Sveta Ikona svete Rusije, ti, ki pomagaš Kuropatkinu, ti, ki razsvetljuješ carjeve svétnike, Ikona v zlati opravi, Ikona z zvezdami ovenčana, čuvaj nas uradnikov, ki pregledujejo naše potne listel!» Sijajna je pesem o snegu (Canción de la nieve), ki se končuje tako: «Stepniki si ga predstavljajo spremenjenega v boga, s poltnastim nosom in belo haljo. Zovejo ga Moroz. Časté ga s praznovernim strahom in mu kakor Kartaginci Baalu dajejo v žalostno žrtev svoje jedno življenje brez radosti. Vse namreč umira po njem; vse, celo težki, ritmični medvedje; vse, vse, celo otožne, vitke smreke.» (Dalje prihodnjič.)

Miran Jarc / Ubežnik

(Iz novele „Danijel Bohorič“.)

Težkordeča zarja je odjeknila v tišino pastirske kočé visoko v gorah. Preko zamolklih gozdov, ki so globoko iz nižave prelivali bolest zemlje v sinjo sproščenost zlatih obzorij, preko gorâ, poveličanih v vekovitosti hladnega miru, je dahnila čudna nepokojnost.

Stari pastir se je ozrl na bledega samotarja, ki je sedel tik njega v visoki travi in vztrepetal: «Zemlja trpi...»

Drhtečo roko je omočil v rdeče ihtenje, da je vsa zagorela in se je sklonil nad njo, kot da prisluškuje.

«Da, Danijel, zemlja trpi. Ostro slišim krike iz daljave. Kadar si star, ti oko predmetov več ne razloči, tudi uho je kakor rešet-

Dr. A. Debeljak

Iz hispano-ameriške književnosti

(Ob stoletnici južnoameriške samostojnosti)

(Nadaljevanje)

Méjico je menda edina prekmorska republika, ki redno pošilja v Ljubljano nekaj publikacij. Ima najstarejšo knjižno tradicijo. Napol v romantično dobo sega pesnik Manuel Gutiérrez Nájera, čigar povestico *Rip-Rip* je poslovenil P. V. Brežnik v «Slovenskem Narodu» dne 12. novembra 1922. V mladosti je pridno prebiral Lamartinea in osobito Musseta. To je eden najbolj nežnih elegikov v vsej Ameriki, dovršen v prozi kakor v stihu; v letu 1887. do 1892. je vsa hispano-ameriška mladina hodila za tem predhodnikom modernizma. Posebno slove njegov Duque (vojvoda) Job.

Drugi znanitelj moderne je junaški Díaz Mirón iz Veracruz, po duhu Byronove in Hugojeve družine. Navzlic živketajočim učinkovitostim, iskanim podobam, je reči, da doslej še ni bilo bolj ognjevitnega pesniškega talenta v onih pokrajinah. Po vsej Ameriki so mu ploskali, ga karikirali, mu sledili. Učenci in posnemovalci pa so spravili v slab glas njegove razvratne, prekucuške klice. Danes je močno potisnjen v ozadje, dasi je izpremenil svoj način pisanja. Nekaj je tega sam kriv, ker veličastno prezira množico. Oseben pečat je Mirón vtisnil kitici iz štirih enajstercev: v prvih dveh verzih je izrazil svojo misel, v ostalih dveh pa jo še ponazoril s podobo, najčešče lepo. Na ta način dobimo izredno polno, kratko obliko, skoraj tako zgoščeno kot japonski lirični epigram ali hajkaj, kakor ga na Francoskem posnema René Maublanc (*Cent Haï-Kaï*, 1924). Dvoje vzorcev, da vidimo, kakšna je estrofa mironiana:

Fiado en el instinto que me empuja
Desprecio los peligros que señalas:
El ave canta aunque la rama cruja
Como que sabe lo que son sus alas.

Zaupajoč nagonu, ki me sili,
Preziram vse nevarnosti na poti:
Ptica poje, dasi veja cvili,
Saj pač ve, kaj njene so peroti.

Los claros timbres de que estoy ufano
Han de salir de la calumnia ilesos:
Hay plumajes que cruzan el pantano
Y no se manchan; mi plumaje es de esos.

Junaški čin, ki ponos meni dviga,
Obrekovanje naj ga ne ogloje:
Preneko perje preko barja šviga
Pa se ne zbrodi; takšno je i moje.

Z velikim pevcem osebnih, pristnih čuvstev kakor tudi družbenih, ameriškanskih in splošno človeških predmetov se more

meriti kvečjemu veličastni Olegario Ondrade. Salvador Díaz Mirón si je pridobil trajen sloves s spevi kot Á Víctor Hugo, s sirventesiji Á Byron, z odo Sursum corda, s tehtno romanco Voces interiores, s sonetom Los héroes sin nombre (Junaki brez imena). V poslednjih letih kroti obilno navdihnjenje s prozodičnimi ovirami, z bogatimi stiki, izbranim izrazom, počesanim stavkom, ki je kot sulfat inspiracije. Spričo te discipline je Díaz Mirón eden najvišjih liričnih hribov v Ameriki, krijoč v sebi kakor prosluli Potosí srebrne zaklade. Najnovejši njegov izum je kitica iz osmih sedmercev, ki so jo že posneli drugi po njem, n. pr. Rubén Darío. Ena najboljših njegovih knjig ima naslov «Lascas».

Med mlajšimi prvaki stoji lični, sladki Armado Nervo (Tepic, 27. avgusta 1870.). Obelodanil je v nevezani besedi: Pascual Aguilera, El Bachiller, ki nosi v francoskem prevodu naslov Origène, El Danador de Almas i. dr. Njegovi stihi so združeni v razne zbirke: Poemas, Lira heroica, El éxodo y las flores del camino, Los jardines interiores. Potopisno črtico iz Pariza Chez nous je ponášil prof. Brežnik predlani 6. avgusta v «Slovenskem Narodu». Nervo namreč dosti ahasveri po belem svetu. Tako se pričinja pesemca En Bohemia s stihom: «Ciganka, cvet iz Prage, deset krajcarjev, če me poljubiš,» in se končuje: «Če naju vidi tvoj zingaro bohemio, ne boj se, bodalo so skovali mi v Dalmaciji!»

V njegovih verzih srečate idealne Iberke, kakor jih opeva Bécquer (1836. do 1870.), čemerne Angležinje, romantične Germanke v neokusnih klobukih, ponosite Slovanke z obrobjenimi očmi, bledolične in mične Hispanoameričanke, angloameriške učenjakarice:

Iberas ideales que son rimas de Bécquer,
Inglesas desabridas, de Kodak y Baedeker,
Románticas germanas de insípidos tocados,
Eslavas de almas fieras y de ojos enlutados,
Hispanoamericanas anémicas y hermosas,
Inevitables yankees, blue-stockings... y otras cosas.

(Después de la exposición.)

Vendar nobena njih ni ravnopravna njegovi miljenki, ki ga sama čaka doma: mi dama la Quimera!

Stoječ na skalnati bretonski obali, opazuje jadra, ki odhajajo liki nespametne nade:

Allá se van las velas como esparanzas locas... in v hrepenenju po domu se mu porodi prispodoba:

Dr. A. Debeljak: Iz hispano-ameriške književnosti

Mi alma es como esa moza bretona, que á la aurora
Miró partir la barca del pescador, y ahora
Midiendo con sus ojos el piélago, la aguarda.

Moja duša je kot ona bretonska mladenka, ki je ob zori
videla odhajajočo ribiško barko, sedaj pa jo čaka in
meri z očmi morsko plan. (En Bretaña.)

Nervo nima nič žilavega v sebi. Ves je miloben in mehak, tudi
v svojem »bogoiskanju»:

O, Gospod! Lepota je torej zgolj obsena in slepilo!
Nič bolj pa nisi ti gotov, bodi mi zadnji Gospodar.
Od kod naj te iščem, v etru, na zemlji, v sebi samem?
(Viejo Estribilho, Stara popevka.)

Po vsej priliki je bil zamišljen in resen kot ona »babica, ki se
ni nikdar smejala; živela je sto let in bila vedno žalostna» (Otra
flor del Camino).

Tako mračno je pojmoval tudi »Italijansko dušo», ki se oklepa
razpela in samokresa, ki z isto roko blagoslavlja in ubija kot
Zorillevi redovniki:

Bojim in čuvam se vsakega človeka;
Gorje pa možu, ki me streže, gnjavi!
Kakor menihu iz srednjega veka,
Taísta roka blagosloví in davi.

Malo bolj veder duh veje iz poročne pesmi, Epitalamio, ki jo
je avtor leta 1906. čital španskemu kralju, »plemenitemu ko meč,
smejavemu kot mali traven», za njegovo svatbo kot zastopnik
»božanstvene Cervantesove govorice» in sicer v imenu ljubljene
Mehike, ki so jo predniki nazivali Novo Španijo:

De Méjico, sirena que en dos mares se baña
Y á quien nuestros abuelos llamaron «Nueva España».

Poleg značilne simpatije do melanholičnih starin, kakor jo
srečamo pri Silvi (Vejees), n. pr. v Starem ključu (Vieja llave),
najdemo pri njem Avgustinov »amare amabam». Prvo mu je
ljubezen. »Genealógica» govori o pradedih in naposled o avtorju
samem:

Na žgočih ustih s poljubom sem se rodil ognjenim
In v sužnji duši z velikim koprnenjem po slavi
In deset legend imam pod čelom meglenim
In deset še drugih v grivi svoji vihravi.

Ko je na Flamskem za razsodnika trem sestrám, katerih prva
gorí za prirodo, druga za madjarske gosli, tretja pa pravi: »ljubim
in iščem poljubov godbo zvonko», daje prvenstvo tretji:

Balduina que prefieres los besos á los artes,
En cuanto á ti, elegiste la mejor de las partes. (En Flandes.)

Z ljubeznijo je premagan ves pesimizem. «Pourquoi faire?» se zaključuje s tole kitico:

Čemu bi na drugo zvezdo hodila!
Kaj neki bi tam dobila!
Če tukaj na naši noči so mrakov in zmešnjav,
Pokorno trpiva
In v noči prižgiva
Uborno, čisto luč, najino staro ljubav!

Spričo takega mišljenja se mu posrečijo posebno ženski tipi: *Rôdeuse*, *Entonces* (tedaj), *No le habléis de amor* (Ne govorite ji o ljubezni) in o Zlatolaski Damiani:

Takó je plavolaso deklè,
Da v solnčni luči še uzreš je ne!
Kot da se stopila
Je v žarek ta čas,
Sta s solncem spojila
Se stas in obraz itd.

Med drugimi sodobnimi pevci slovejo Luis G. Urbina; Ángel Zárraga (1886), ki sodeluje pri *Revisti Moderni* in je med drugim izdal knjigo *El poema de la Vida*, zavzet idealist, ki se v svojih težnjah primerja «Á Don Quijote»; Enrique González Martínez s svojo knjigo *La Palabra del Viento* (Veter govori, 1921), Juan Ramón Jiménez, José Gorostiza Alcalá. Ramón López Velarde († 1921), blag značaj in vnet rodoljub, ki je v raznihani evritmiji proslavljal svojo «Suave Patria» (gl. *El Maestro*, revista de cultura nacional, IV. México 1921), itd. Končno naj se omeni današnji najboljši lirik, Francesco A. de Icaza, nadarjen sanjar, ki je 1924. izdal *Cancionero de la Vida honda y de la Emoción*. Končno še nekaj «pešcev». Ciro B. Ceballos se odlikuje po jedroviti, zgoščenih prozi, dočim je Rubén M. Campos bolj maziljen. Dasi je José Juan Tablada, živeč v Novem Yorku, pesnik dragocene starine, prenasíčenosti in notranje praznote: *No hay un dios, ni un amor, ni una bandera!* vendar je danes odličen prozaik, ki se loteva celo znanstvenih problemov, n. pr. o moderni Sveti vojski, ki naj si osvoji Solnčno energijo, da lepša od zlatega veka zavlada doba solnčne sile, demantna doba zemlje. — Poleg mladinskega pisatelja Manuela Rodrígueza naj zaključi serijo Jesús Urueta (Chihuahua, 1869), ki je bil mehikanski delegat na mednarodnem zgodovinskem kongresu v Rimu. Med drugim je obelodanil: *Fresca* (Večerni hlad), *El endriago*. Sedaj je profesor slovstva in poslanec. J. J. Tablada sodi o njem: «Urueta je umetniški pisec globoke, zajetne kulture, velikih kritičnih sposobnosti, jasnih in nezmotljivih intuicij v vsem, kar zadeva lepoto.»

Za prehod k *Nicaragui*, obljudeni večinoma z mestici (ladinos), naj omenim mlade pesnike, ki jim ne poznam rodnihtal in so decembra 1921. dobili razne slovstvene nagrade ob stoletnici mehikanskega osvobojenja za vzosite stihe: Torres Bodet, Carlos Barrera, Carlos M. Samper (Gl. Boletín de la Universidad Nacional de México, 1922, I/I). Samo za Manuela Maldonada vem, da je iz Nikarague: v njegovih verzih srečate histerijo, krče, ciklone, bliske, nevrastenijo, vse polno kliničnih anomalij. Njegov rojak Santiago Argüello iz Leóna (* 1872) je objavil *Primeras Ráfagas* (Prvi ohlupi), *Siluetas literarias*, *El poema de la locura* (o blaznosti) itd. Posebno posrečeno je ujel protejsko igro oblakov na nebu.

Na čelu vseh lirikov pa koraka stari *Rubén Darío* iz Leóna (* 1864), ki je izdal *Primeras notas*, *Abrojas* (Bodljike), *Azul* (Sinjina), *Rimas*, *Los Raros*, *Prosas profanas*. «*Rubén Darío*» — pravi D. Justo Sierra — «si je ustvaril povsem svoj pesniški jezik. To se pravi, tolikanj ga ovlada, da se zdi stvaritelj, izumitelj svojega pesniškega načina; to glasbilo je orkestrion: trobenta, piščal, zvončkulja, harfa, gosli in lira, vse mu poje po volji. Ne znam, je li kdo kdaj dvomil, če je ta pesnik sposoben vdolbsti svojo kitico v klasičen marmor kakor Leconte de Lisle in Nuñez de Arce, ali v bron kot Hugo in Díaz Mirón, ali v ilo s Tanagre liki Campoamor in Banville; dokaze o svoji kiparski spretnosti je dal nepozabne; vendar pa je godbenik in sicer Wagnerijanec».

Daríjeva čutljivost se razlije vedno v milino sloga. Po njegovih granesih letajo krilati levi in nordijski sokoli, plovejo nalik živim gondolam prebeli labudi. Po njegovih pesmih se šetajo versalske dame v vezeni svili, vzdihujoče od prepovedane ljubavi, po Le Nôtreovih parkih, ki imajo za dodatni okras ljubeznive kentavre, gole nimfe, sátire na preži. Tu je vsa galantna Francija izza Regence — a nič od prekucije in napoleonske dobe, solnčni kralj, s celim dvorom zvezd, ko je gospa de Pompadour polnila z dišavami kraljeve dvorce:

¿Fué acaso en el tiempo del rey Luis de Francia,
Sol con corte de astros, en campps de azur?
¿Cuando los alcázares llenó de fragancia
La regia y pomposa rosa Pompadour?

Tu je vsa Grčija, ne Platonova, Periklejeva, Praksitelova, parnasovska, marveč posladkana Grčija iz italijanske renesance, kjer zmagujejo Klodionove boginje nad Fidijevimi.

Velika raznovrstnost meril, izbor podob (na vrtu prebiva triumf kraljevih pavov; kraljična preganja blodnega kačjega pastirja blodne prevare; evharistična, čista belina; idéa-perla), zvončkljanje (Con sus ojos lindos y su boca roja, a divina Eulalia rie, rie, rie), meglene nejasne želje po nemožnem, epikurstvo, elegantne perverznosti, umstvena odličnost tega pesnika, čigar hermelineška modrina se brani najmanjšega madeža vsakdanjosti, vse to je napravilo, da je *rubendarizem* dosegel velik ugled premlajevatelja kastiljanske knjižnosti, dasi je sam zgolj odsev tujih pesnikov. Poglejmo iz «Palimpsesta» Diano, ki se koplje:

Tanta blancura que al cisne injuria	Tolikšna belina, da žali labuda,
Abre los ojos de la lujuria:	Odpira oči pohoti:
Sobre las márgenes y rocas áridas	Nad robovi in suhimi kameni
Vuela el enjambre de las cantáridas	Leta roj španskih muh
Con su bruñido verde metálico,	Z zelenim kovinskim bleskom,
Siempre propicias al culto fálico.	Vedno naklonjenih falskemu kultu.
Amplias caderas, pie fino y breve;	Debela bedra, drobna in kratka nožica;
Las dos colinas de rosa y nieve...	Dva grička rožnata in snežna...

Takšna poezija je vladala v zadnji dekadi preteklega stoletja in našla nečuveno posnemovalcev, ki so izpremenili jezik v nekako latovščino. V poznejših zvezkih: *Cantos de la Vida y esperanza*, *Canto á la Argentina* itd. pa Rubén Darío ne vpliva, temveč dobiva vpliv od mladih, ki kriče: «Proč z eksotizmom! Pariz je neprijatelj! Smrt Parizu! Vrnimo se k naravi, istini, življenju, k Ameriki.»

Obrat se vidi v Povratku, kjer že najdete miselne usedline, prijemljive resnice: «Sem zvedel, da vino našega kratkega življenja pušča obiloma na dnu grenčice in otrova», «po Cezarju in Orfeju se naš planet obrača in na zemlji je treba v gospodujoči roki držati vedno meč ali pa liro». Začel je opazovati bolj sebe: «Po grškem atavizmu ali feniškem vplivu sem vselej čutil željo, da bi bil brodnik», spoznava lastno deželo in zgodovino ter uvidi, da je domačija ustvarjena s krepčino in slavo za človeštvo:

Nuestra tierra está hecha de vigor y de gloria,
Nuestra tierra está hecha para la Humanidad;

Če je domovina majhna, pa velik mož o njej sanja, njegove želje in nade pravijo, da ni majhne domovine, León mu je ko Rim ali Pariz:

Si pequeña es la Patria, uno grande la sueña.
Mis ilusiones y mis deseos, y mis
Esperanzas me dicen que no hay patria pequeña,
Y León es hoy á mí como Roma ó Paris.

Najlepša pesnitev Daríjeva so pač obširne «Letanías de Nuestro Señor Don Quijote». Ta kralj plemičev, vitez otožnih, ovenčan z zlatim šlemom omame in slepila, mu je simbol slave, časti, sanj in hrepenenja, protivnik ščuvačev, ruvačev, vsevednih vzdiháčev, nasprotnik «kanaljokracije». Samo nekaj odlomkov:

Prôsi za nas, ki življenja smo gladni,
Ugasnila vera nam v duši je jadni
In solnca nam manjka, nas tare gorjé,
Krotko poslušamo vse pritepence,
Ki smešijo tvojih junaštev nam vence,
Velikodušnost in špansko srce!
Lóvorov višnjih in rože mogote
Ora pro nobis, visoki Gospod — — —

Usmiljeni, smeli, značaj plemeniti,
Čisti, brez madeža in kremeniti,
Prôsi, moléduj za nas od srca;
Saj smo že skoro brez sokov života,
Nimamo duše, pokoja, Quijota,
Nog, ne peroti, ne Sancha, Bogá.

Tolikere bridkosti, bolesi premočne,
Človeka in pol, pa pesni nezvočne,
Recepta, ki piše ga doktor brez zmot,
In epidemij in blasfemij
Ter Akademij nas reši, Gospod.

*

Perú, solnčna zemlja pestro mešanih rodov, ima krepkega pesnika, ki tvori živo protivje s početnimi preciozizmi in parizianizmi Rubéna Daría, to je José S. Chocano (Lima, 1867), avtor knjig *Iras Santas* (Sveti srd), *En la Aldea* (Na vasi) i. dr. O njem je dejal neki argentinski pisec: «Odkar ne živi več Andrade, ni noben ameriški bard poslal v svet tolikanj barvitih in blestečih kitic, kakor jih vseblja ta pesnitev (*La epopeya del Morro*), ki se končuje z enako poraznim razmahom, kot se pričinja ter nam prikazuje naš narodni prapor vihrajoč nad pozemskimi ostanki junaka liki kres pretvorjen v zastavo.»

Poslednje čase je latinskoameriška poezija nadomestila strašno kastiljansko besedičnost, zasidrano v globinah španskega bistva, s treznejšo izbranostjo po Verlaineovem navodilu: «zgovornosti pa vrat zavij!» Edini J. Santos Chocano, politik po zvanju, najmanj načitan in izobražen, protinožec vsakemu umetničenju, pristno ameriški duh, je ohranil nagonsko, plemensko bohotnost. Obdržal pa se bo, ker poje kakor ptica: kadar odpre oči, ne vidi

Književna poročila

rusalk ali kozonogov, ne Fragonardovih ali Boucherovih gospodičen, ampak domačinko z jezera Titicaca, osla na polju, šaholjan ali magnolijo na stebalu, Ande, Amzonko, veletok Orinoco s petdesetimi ustji ter mu kliče koncem soneta *Las bocas del Orinoco*:

Bodi pozdravljen, Zmagoslavitelj: hitiš
Mi na vozu od srebra žvenketajočem
V morje in petdeset bičev mi v dlani vihtiš!

(Konec prih.)

KNJIŽEVNA POROČILA

France Stelè: Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih. (Konec.)

Referat Korak dalje v zavestnem podčrtavanju slovenstva je storil Langus, pravi baročni potomec, stoječ daleč izven svoje dobe. V njegovih delih prevladuje nepristna monumentalnost in sentimentalna vsakdanjost. Do iskrenega izraza globljega doživetja se le redko povzpne, a oblikovno je precej siromašen. Zgodovinarju bo važno, po svojem prizadevanju podati slikam domač, slovenski karakter vsaj v zunanostih. Pravega, zares občutenega vsebinskega slovenstva pa tudi v njegovih delih še ni. Bil je prvi slovenski upodablajoči umetnik, ki je stal v intimnih stikih s sodobnimi kulturnimi delavci, obenem ga pa, kar v »Orisu« ni dovolj poudarjeno, lahko imenujemo prvega našega pretežno posvetnega slikarja, tudi po duhu. Važnost, ki jo avtor pripisuje Langusu, se mi zdi močno pretirana in neutemeljena.

Langus na potomce ni imel nobenega posebnega vpliva. Brez notranje zveze z njim in med seboj so nastopili mojstri, ki so — po večini srednjih umetniških zmožnosti — brezdušno ponavljali tuja gesla. Bili so brez jasnega cilja in zavestnega skupnega hotenja, a poglavitni, često nedosegljivi in nedoseženi ideal jim je bila korektna forma. Bili so to formalno zapozneli klasicisti, v bistvu deloma romantiki, deloma realisti, a vsi odrastki starega baročnega debla, toda brez čara velike osebnosti in prepričevalne impulzivnosti. Stika s svojim narodom in dobo, prekipevajočo narodnostne zanesenosti, niso našli, a ker lastne moči ni bilo v njih, so nam danes skoro brez izjeme že popolnoma tuji in nezanimivi.

Šele tik pred koncem 19. stoletja se pojavi v tesni duhovni zvezi z razmahom na slovstvenem in glasbenem polju tudi v upodablajoči umetnosti gibanje, kakršnega slovenska zgodovina še ni zabeležila. Nastopi krog umetnikov z enim velikim skupnim ciljem, ki se zavedajo važnosti svojega hotenja in odgovornosti napram narodu in ki streme za tem, da upodablajoči umetnosti pribore pripadajoče ji mesto v celokupnem ustroju narodove duševnosti. Prvič v zgodovini se je slovenstvo pojavilo v umetnosti s trdnim namenom, ustvariti svojo lastno obliko za izražanje umetnostnih doživetij. Pod geslom impresijonizma je peščica samo-umetnikov položila prve temelje organski stavbi slovenskega slikarstva, odkoder naj se oplode tudi vse ostale panoge upodablajoče umetnosti. Nastopila je organizirano kot skupina in samostojen ter po svoji notranji vrednosti enakovreden faktor javnega življenja. Prvikrat se je ob nastopu impresijonistov zavedel narod, da je upodablajoča umetnost prevažen del celokupnega narodovega udejstvovanja, ki bi brez nje ostalo neharmonično in nepopolno. Z nastopom 20. stoletja je bil led prebit: imeli smo že prej slovenske umetnike, z nastopom impresijonistov smo dobili slovensko umetnost.

Dr. A. Debeljak

Iz hispano-ameriške književnosti

(Ob stoletnici južnoameriške samostojnosti)

(Konec)

Že v početku pričujoče razprave sem namignil na Chocanovo Iliado, «Neodvisnost Amerike», do 500 verzov, kjer junakujejo graditelji svobode: San Martín, Hidalgo, «vreden Jezusa na Kalvariji», Bolívar, Junín, Sucre, La Mar, Mille, Córdoba. Tu pa tam naletite na krilatice: Kdor tekmeča ceni, ceni sebe samega (Quien honra á su rival se honra á sí mismo).

Slednjič nagovarja mater Španijo, naj preboli svojo plemenito ničemurnost, naj ne poveša ponosnega čela, naj se na zmago-dobitni sliki vidi živa kreljut nad mrtvim krempljem:

O Španija, zakrivaj svoje jade;
Osveta, srd in črt za mater niso.
Boš narode dolžila svoje mlade,
Da ko gavrani izkljuli ti oči so?

De El Dorado, «divja epopeja», predstavlja v pričetku gorskega sanjača (pesnikovo drugo lice), ki svetuje: «Poet, bôri se z vetrovi in valovi; sam ostani na vrhuncu, če želiš aureole. Vrabci se družijo, orli samujejo.»

Y yo afirmé: — No debe gustar la musa mía
Del acicalamiento ni la sabiduría.
América es mi sola fuente de poesía.

Govoreč o sebi, ponosno trdi:

Kondor je moj oče, lev pa mi je ded

(lev je upodobljen v španskem grbu), skozi moje barbarske pesmi gre dvajset narodov in dvajset zastav, tu se vsiljuje sto samoderžcev in se vrši sto prekucij...

Walt Whitman ima Sever; jaz pa Jug držim.

Zanosita Epopeya del Pacífico odklanja Saksonce iz južnih držav, hoče posnemati in doseči njih napredek; zato pa naj vsakdo ve, da «delo ni posledica za izgubljeni raj, temveč edini pot, da ga dosežeš kdaj». Zato je treba napora, da bodo preko daljnih ravnin «vlakovi dirjali in stresali grivo».

Pesem bodočnosti (El canto del Porvenir) govori mednarodne besede: Narodi, Rusija ni bila premagana. Japonec, kratek in bodeč, jo je zbadal v život, kakor komar napolnjuje bolnikovo

noč ali kot igla praska kožo pahidermu. Potem pa je prišla Yanki-landija...! Ta je zmagala, ne pa žolti dvor.

Los Estados Unidos con su mano de atleta
Realizaron entonces, la visión del poeta.

Vendar sever in jug bi morala delati sporazumno (Adam je bil s Severa, Eva pa Latinka), tako da bo dežela Amazonas Središče sveta.

Solnčna dežela, t. j. Perú (La tierra del Sol) obravnava v sonetih domačo prošlost, ki se nadaljuje v Heroičnem triptihu; tu se odlikuje zlasti Cuacthemoc, otožni indijanski kralj, ki se nikdar ni smejal, razen tedaj, ko so ga zajeli Evropci ter izpraševali o zakladu:

Prišle so muke... Kraljev plemič neki v stok.
Glavó junaško dvigne resni Kvaktemok:
«Ni z rožami postlano meni!» zgolj veli.

Med tem podplate žgo mu, zubelj se razmahne
In včasi kot da prošnjo jecljajočo dahne,
Jezičke tvori, kot da reči kaj želi.

El Istmo de Panamá se zaključuje s primerom o ptiču pelikanu, ki se rani, da napita mlade:

Prav kakor ptica ta globoke rane
Ti z lastnim jeklom si v život zasekaš,
Da svetu celemu dajal boš hrane.

Los Andes, kot Laokontova kača, se vleko čez ves kontinent podobni velikanskim junakom z granitnimi ščiti in srebrnimi šlemi; otožni so nalik prvobitnim prebivalcem, a ni glašu iz stisnjenih grl:

Zamaknjen, mrk... nobeden ne zastoka,
Le izpod čela strmega spolzela
Je tiha solza gorskega potoka.

Ciudad Fundada (Ustanovljeno mesto), t. j. Santa Fe de Bogotá, opeva v razvalovelih stihih postanek tega mesta. Ko si je početnik Jiménez de Quesada krčil pot skozi divje rodove, je prebil mnogo opasnosti: sedaj mu je tiger raztrgal konja, sedaj je videl zadušeno boo, ki so ji iz gobca moleli ogromni rogovi požrtega jelena.

Ciudad Moderna, t. j. Santa María de los Buenos Aires, predočuje ustanovnika Juana de Garay, razmah naselbine, hrušč in trušč v stobarvnem in stojezičnem pristanu, «vse v skladni godbi dela». Kakor Verhaeren in njegov sredozemski vrstnik Paolo Buzzi tako zna peruvanski bard utelesiti dandanašnje

vrvenje in drevenje človeške gruče, ki nudi vsem plemenom zavetje in je noseča mati bodočega pokolenja.

Tako zmaguje argentinska prekrasna prestolica, ker se v nji spaja rimski nagon, iberska preobjestnost in veselo poganstvo Francije:

Tal triunfa Buenos Aires, ciudad tres veces bella;
Porque no en vano corren, á confundirse en ella
¡El ímpetu romano, la ibérica arrogancia
Y el paganismo alegre de la divina Francia!

Vsa mehkota je združena v slavospevu Ciudad Colonial (Lima-Perú), koder se šeta poet in vidi, kako se odpirajo pomoli nalik ogromnim metuljem, v kraju, kjer ni snega ne vročine, kjer se bratijo sadeži vseh podnebij, kjer palmovec ljubkuje s smreko:

¡Oh Lima! ¡Oh dulce Lima! Ciudad de los Amores...

deset zvezkov romanc bi napolnile tvoje ljubavne zgodbe, saj si bila in boš vedno prizorišče pustolovščin, odkar je veliki Pizarro prelil svojo čisto kri, ki se je

Razlila, razpršila tja čez tlak oplóčen
Ko snopec rož razcevelih v rdeče vino pomočen.

Obsežna je tudi Ciudad Conquistada (Tenochtitlán-Méjico): Hernán Cortés je dal spaliti ladje, kajti vrniti se bi bilo sramotno: El regreso es infame. Pred nami vstaja krepko »bronasto« plemo Anáhuak, ki na svojih žrtvenikih časti Smrt, bogove čudnih oblik, žrtvujoč jim žive ljudi, mesto z vodovodi in prekopi; drzni knezi Quanthatohualt, Netzahualcoyolt, Cuacthemoc, odhod Toltekov v 16. stoletju, prihod Aztekov, mehikanska Salamba, prekrasna Zochipapalotl (cvet in metulj) na razvalinah...

Kot drugi poet zasluži omembo Edilberto Zegarra Ballón (Arequipa, 1880), ki je priobčil Vibraciones, Poemas itd. Bovilla hvali na njem preprosto, tekoče in zvonko besedišče brez iskanih zverženosti. Njegove vrline so vidne že na dvajsetorici štiri- vrstičnic Amor y poesía:

Kaj je pesništvo? Vse tisto,
Kar ljubi, trpi, se sveti, leskeče,
Kar dviga se nad blato nečisto,
Kar bláži in dela nas večje...

Santo Domingo (Haiti). Med prozaiki je znan Tulio M. Cestero, ki v nekem spisu predstavlja letošnjega slavljenca Ronsarda v živahnem pomenku s slikarjem Watteaujem, in Américo Lugo (1870), avtor knjig Heliotropo, Á punto largo itd. Joaquín Alfán ga je nazval najbolj nadarjenega in bistrega med dominikanskimi novelisti.

Med epiki nas pozdravlja R. Pérez Alfonseca, ki je leta 1911. v Parizu dal na svetlo pesnitev Bolívar, kjer poleg velikega osvo- boditelja nastopajo še generali San Martín «kot blesteči solnčni zatop», Sucre «ognjeni izpodnebnik», Páez, «lev, ki je videl drugega velikega plemenitega (španskega) leva, svojega zoprnika, poraženega in v čigar prsih, močnih ko hrast, je imela ptica srčnosti svoje gnezdo», potem O'Higgins, Lamar, Necochea, Córdoba, Soubllette, O'Leary, Sandes...

Mehak lirik pa je bivši konzul Fabio Fiallo, spominjajoč na Španca Bécquerja, na Heineja; prevajal je tudi Musseta. Lani je obelodanil Conciones de la Tarde. Rubén Darío pravi o tem rodoljubu, ki je danes v ječi, «da misli s srcem». Uporablja domala samo asonanco.

V a t r i j u.

Sijajna od lepote in miline
Je v veži božji prikazala se
In vsi so se gredoč ji umeknili,
samo jaz ne.

Kakor roj metuljev razigranih
Letela hvala je okoli nje:
Poklanjali so vsi se ji vdani,
samo jaz ne.

Potem pokojno slednji in brezbržno
V bivališče svoje je odšel
Pa brezskrbno zdaj živé in mirno
ah vsi, samo jaz ne!

Za San Salvador imam na vpogled primere za enega samega lirika, to je Isaías Gamboa (1872. do 1904.), ki zlasti bujno predstavlja pomladansko razkošje. V «Sliki» pa govori o velikem podobarju, ki je napravil ženski obraz, a dolgo ni mogel pogoditi otožnega nasmeška. Slednjič se mu je posrečilo s svetlobno potezo. Tedaj pa nalik grškemu Pygmalionu:

Umetnik dolgo gleda svoje delo,
S tesnobo nemo ko zamaknjen diše...
Tedajci pa tako ga je prevzelo,
Da na portret pritisne usta vrelo:
Nasméhljaj pa v poljubu se zabriše!

Uruguay ali vzhodna ljudovlada se ponaša z obilnejšo žetvijo. Najprej dve, tri besede o prozi. Tu je Manuel Bernárdez (* 1867), sotrudnik pri mesečnikih in tednikih v Montevideu in Buenos Airesu. Miguel Cané je pisal o njegovi knjigi De Buenos Aires al Iguazú: «Mimogrede ste načrtali nekaj skromnih slik, nalahno in spretno, ki so pravi umetniški biseri. Tu so korren- tinske gospodinje, vračajoče se iz ujetništva; izkrcale so se med veselim vriskanjem očetov, sinov, bratov, celokupnega naroda; vendar ne da bi poljubile svojce, stopajo tiho in brez besed med

osuplo množico skoro v sredino mesta, dospo slednjič pred po-
nižni božji hram, vstopijo, se vržejo z licem na kamenite plčče
in po kratki zahvalni molitvi vstanejo naposled osvobodjene ter
padejo kot iz uma cd sreče svojcem v objem, ljudstvo pa ploska,
ker pojmuje strašno veličino trpljenja onih duš, ki so pravkar
izpolnile zaobljubo... Prvi argentinski slikar, ki bi čilo in čuv-
stveno prenesel na platno to vašo podobo, bi utegnil uresničiti
nevenljiv umotvor.» Pisana in bujna je črtica *La maravilla de*
América, popis razsekanega gorovja in slapovja, nad katerimi se
pne «sto mavric liki mostovi miru».

Carlos Oneto Viana je dal na svetlo *El Pacto de la Unión*,
La diplomacia del Brasil en el Río de la Plata etc.

Alberto Palomeque ima med drugim obilico iveri, misli, ki jih
je često zaradi besednih dvoumnosti težko ponašiti. Vendar naj
sledi nekaj izrekov:

Pride trenutek, ko živiš brez ljubezni, kakor se hraniš brez
vina in brez vode.

Znati ljubezen prodajati ni tako težavno kakor znati kupiti jo.

Ako je veselost duha velikega pomena za vnanjo borbo, je
osredotočba duše vzmet za velike prekucije.

Političnega Mefistofela nikoli ne manjka pri poroki ali pri
pogrebu svojih prijateljev in nasprotnikov; tako razodeva, da
enih ni ljubil, drugih pa ne črtil.

Zloraba politične laži dokazuje npravstveno propalost družbe.

Notranja žalost krepi dušo, čeprav izpodjeda telo.

Bclečine nas silijo, da si snujemo idealen svet.

Víctor Pérez Petit (Montevideo, 1871) je kot literarni zgodovinar obelodanil dela *Los Modernistas*, Cervantes, Zola itd. Juan Francisco Piquet sodi o njem: «Obdarjen po prirodi s sijajnim razumom in velikim spominom, si je nabral s študijem bogat zaklad znanja... V vseh njegovih spisih opažaš krepek talent, izdatno erudicijo, zlasti glede francoske književnosti.» Govoreč o Zoli, katerega visoko ceni kakor ga tudi njegov sodeželan Payró, se dotika splošnih idej, n. pr. razlike med genijem in talentom; med prve mu gredo Homer, Ajshil, Izaija, Dante, Shakespeare, Cervantes, Hugo, med druge pa Sofokles, Lucretius, Platon, Horatius, Ariosto, Manzoni, Molière, Mallarmé, Byron.

«Razumeti se pravi skoro enak biti. (Prim. Župančič: Umetnik in ženska.) Da razumeš Homera ali Shakespearea, se moraš povzpeti do njiju, in višina je znatna za liliputance. Zategadelj je Zoilos preziral Homera, La Harpe premalo čislal Shakespearea. Kdo dosega polet zvezde? Kdo bi se močeval z Niagaró?...»

«Carlyle vprašuje na eni najlepših strani Herojev, če se vsakdo med nami ne čuti večjega, kadar se poklanja nečemu višjemu od sebe; razvidno je, da se je ta misel mogla roditi samo v plemenitih možganih. Male duše ne pojmujejo velikih; izkvarjena srca ne ljubijo plemenitih...»

Arturo Giménez Pastor, kakor pravi Eduardo Ferreyra, je napisal krepke, izvirne stvari, ki se včasih vidijo kot izliv tesnobe, nega duha, vdanega najbolj melanholični romantiki, včasih pa kot navdušen izbruh najbolj vnetega propovednika realistične struje. Delo njegovo je zvest odsev in odmev njegove čudi.

José Enrique Rodó (*1872) je vodil cbzornik *La Revista Nacional* ter izdal med drugim «Ariel». «Trudil sem se,» piše v lastnem životopisu, «da bi razširil v ameriški pismenosti zmisel za ideje, odvajajoč jo od ozkega in sebičnega personalizma, ki označuje najnovejše pojave naše književne delavnosti, zagrajene v čisti artizem in zgolj individualno čuvstvovanje.»

Raúl Montero Bustamante iz Montevidea (1881) pravi sam o sebi: «Višjih šol nimam in ne poznam discipline niti metode; dušno življenje se je porodilo v meni na slepo srečo, po neodoljivih dednih težnjah in po romantičnem kovu mojega značaja.» Prve svoje verze je obelodanil l. 1898., ureja smotro *Vida Moderna* in je sestavil tudi pesniško zbirko *Južnoameriški Parnas*. «Literarno življenje argentinsko in urugvajsko smemo smatrati za telo z eno dušo,» je zapisal v nekem dnevniku. Iz njegove poljudne novelistike veje diih tesnobe (*Strah*, *Slučaj profesorja Krausa*, *Mrtve stvari*, *Tajna vetrov*, *Divji cgenj* itd.). Kot stihotvorec je znan po svojih simbolistično-dekadentnih kompozicijah. Vzemimo za zgled

Nokturno.

Mrtvaškoturobno pod nočjo tesnobno koraka
Ko senčen privid iz dežele, kjer vladajo Sanje;
S težo veliko sred mraka
Glavó mu pritiska spanje.
Mrtvaškoturobno stopa v soju luči medleče,
V soju bele, hladne lune, hladne in bele ko rajni.
In senca blodna se vleče
Po pustini mu brezkraini.
Mrtvaškoturobno stopa potnik iz dežele čudne
Preko ravnega polja, ki črne slutnje tresó ga,
Tiščé ga misli trudne,
Solze, stiska in nadloga.
Zalostno korača in pobito v daljino se maja,
Sklonjen pod neznanskim tovorom sto mrtvih idealov.
Tožno zrl, kako odhaja,
Izza svojih sem kristalov.

Dr. A. Debeljak: Iz hispano-ameriške književnosti

To je moj duh, božjastni snohodec, mesečnik,
 Ki v vek se šeta po deželi, kjer vladajo Sanje,
 To moj duh je mesečni nočnik,
 Ki rad bi našel svoje spanje.

Luis Escarzolo Travieso piše oblikovno dovršene pesmi, ki pa včasih ostanejo nejasne spričo redkih in razbrzdanih obratov in dekadentizmov. — Emilio Frugoni je jasen učenik odločnosti in močnatosti:

Kadar boleš ti čisto dušo rani,
 Naj živo bolj zapolje v tebi kri.
 Če kládivo udari po balvani,
 Se vselej skala mračna zaiskri...
 (A un luchador, borcu.)

Med najmlajšimi je J. Casal, ki je že našel svoj notranji ritem in izraz, izdal v zadnjem času *Nuevos Horizontes* in *Humildad* (Ponižnost). Prvak vseh urugvayskih pesnikov pa ostane Julio Herrera Reissig, ki je imel srčnost, biti samo literat in je za lakoto umrl. V prvi dobi je stopal za dekadentskim splinom, »za cvetnimi somnambulizmi in žametnimi slovesi«. Pozneje se je približal načinu, kakor ga je najbolje gojil Francúz José Maria de Heredia, izboren slikar in podobar. Herrera y Reissig je veščak v »kralju sonetu«, kakor nazivlje to obliko J. A. Silva. Pred sabo imam tri dvanajststice dovršenih umotvorov, ki odtehtajo po svoji zgoščenosti ter izbranosti izrazov dolgovezne pesnitve. Vzemimo deskriptiven primer.

N o č.

Z očmi se praznimi po gori noč ozira,
 Košuta šibka tak, braneč svoj rod zasede;
 Kot da prišla dar preroški so besede,
 Blencajo v snu navdihnjenem vsa polja šira.

Pošasti troje vitkih se v obzor izvira,
 Zamaknjeni topoli... Petelinu se blede.
 Polnočna ura. Žar resnobne lune blede
 Veliča vsako stvar in v nem jo čar zastira.

Višnjevo jezero — še senca ga ne žali —
 Ko čista vest planine v spanju se zrcali...
 Klečé nad vodo gladko, diha vanjo tesno

Pastirček blazen, ljubil mesec rad bi beli.
 V sanjarski vrt uspávanka mre od zibeli...
 Vijó na vruga psi pred samostanom besno.

Poglejte plastične podobe: Zastavne matere hodijo med deželjo, kaže bujne prsi, s katerih visé liki zreli sadi rdečelični otroci (*Las Madres*). — *El sol es miel, la brisa pluma y el cielo pana*, t. j. solnce je med, sapica puh in nebo žamet (*Los Perros*). —

Proti zori švigajo vitke lastovice nalik strelicam izgubljenim poražene noči (El despertar, Prebujenje) ... Tetis žrtvuje Bogu belo mleko svoje molitve (El Alba, Ob zori) ... Včasi so prispodobe preciozne: Večer plačuje v božanskem zlatu težki trud (Na polju). Redkckdaj abstraktne: Nedolžnost dneva se umiva v studencu ... Tu pa tam mu je kak obrat malce polten, n. pr. v «Kopeli», v «Zornicah». Za sklep naj podam še Decoración heráldica:

Okrasje na grbu.

Gospa, ljubav se moja tebi klanja,
Čeprav žalitev tvoja me odganja.

Góngora.

Sanjalo se mi je: kraj stene hladne
Kjer se končujejo življenski poti,
Razkošna stopaš v divni sprelepoti
V baršunu iz črnine nenavadne.

Nožica tvoja, vzor beline skladne,
V peklensko neusmiljeni grozoti
Tepta uboge duše krotke, ki jadne
Mro po ljubezni tvoji krivoroti.

Ljubav pa moja sladka vedno hodi
Otožno kakor janjček slep povsodi
Po sledi vonjajoči tvoje sence

In meče pod krvniško tvojo nogo
Srce to suženjsko ti za preprogo,
Hoteč med tvoje kraljevske mučence.

Zadnja v abecedi, prva po duhu, je *Venezuela*, domovina velikih osvoboditeljev (Bolívar, Sucre, Miranda), ki se je prva politično osamosvojila in prva delovala za dokončno emancipacijo južnoameriškega mišljenja. Tu se je rodilo gibanje, nazvano «criollismo», korenito, narodno, teoretično, zavedno stremljenje po duhovni neodvisnosti. Začel je kreolizem proti l. 1890. Manuel Vicente Romero García z romanom *Peonía* (potonika); teorijo njegove estetike pa je oblikoval Urbaneja Achelpolh, znan tudi po romanih in povestih. V kratkem je nastala ugledna literatura. Rafael Bolívar je dal *Cuentos Chicos* (drobne povesti), Miguel Mármol «Navade v Caracasu» (*Costumbres Caraqueñas*); drugi romanopisci so: Tosta García, Arévalo González, Pío Gil s svojim *Kozličkom* (*El cabrito*), Picón Febres (*El sargento Felipe*, *Flor, Fidelia, Ya es hora*), R. Cabrera (*Mimí, La Guerra*), Carlos Paz García, Alejandro Romero García, Victor M. Ovalles. Med dramatikami slovejo: Ruiz Chapellín, Enrique Soublette, Salustio González; med pesniki: Lazo-Martí, pevec ravnin (*llanos*), Samuel Darío Maldonado, Abelardo Gorrochotegui, Dámaso Almeida;

med kritiki: Angel Rivas, Key Ayala, Jesús Semprúm; med socialnimi pisci: Julio Salas, Laureano Vallenilla, Pedro M. Arcaya; med narodopisci Tulio Febres Cordero, Landaeta Rosales, Manuel Segundo Sárchez; med zgodovinarji: Duarte Level, Andara Lecuna.

Med nadaljnjimi Venezolani so poznani idilični Antonio R. Álvarez (Caracas, 1875.), njegov someščan Manuel Díaz Rodríguez (1868.), avtor zanositih, psiholoških romanov, Alejandro Fernández García (1880.), ki je vzgojil svojo domišljijo s čitanjem umetnikov, ki družijo zvonko besedno orkestracijo z bogato barvitostjo: «Zaznave, gredoč skozi njegovega duha,» pravi Pedro Emilio Coll, «dobivajo diadem in kraljev plašč in prihajajo na plano v svetlih stavkih, ki vzbujajo godbo in barvo njegovih ritmov. Človek bi dejal, da mu teče po žilah kri Inkov in da si hoče v umetnosti ustvariti obširno idealno carstvo.»

José Gil Fortoul (Barquisimeto, 1862.) je obelodanil nekaj romanov kot *Pasiones*, potem *Recuerdos de París* (Pariške spomine), *Julián*, *Filosofía constitucional*, *Filosofía penal*, *El humo de mi pipa* (dim moje čedre), *Idilio*, *El hombre* (človek) y la historia, etc. Štiri debele zvezke obsega njegova *Historia constitucional de Venezuela*.

Miguel Eduardo Pardo iz Caracasa (1868.) je sodeloval pri listih *El Globo*, *El País* in *El Imparcial* v Madridu ter obelodanil romane *Villabrava*, *Volanderas* (tekači), *Todo un pueblo*. O poslednjem pravi gori navedeni Álvarez: «To delo je bilo spočeto v strastnih urah, v zagonu viharne mržnje in jeze. Ne smete iskati v teh straneh odbleskov čiste umetnosti, zato pa čutite v njih žar iz peči, skoro divji zalet, ki mu daje neobičen pridvig.» Pardo je umrl 1. 1905. v Parizu.

Juan C. Tinoco iz Maracaiba je priobčil med drugim potni album, *Álbum de Viajero*, in sodeloval pri karakenjskem listu *El Cojo Ilustrado*. Kritik Coll ga je označil takole: «Tinoco ni brezčutnik, ki živi zaklenjen v svoj slonokoščeni stolp; grbe in spake sodobnega sveta dražijo njegovo čutljivost in mu izvablajo krasne klice ogorčenja na ustnice.» Dobro je znal predočiti zločinsko množico, la multitudine delincente, kakor jo naziva Sighele.

J. M. Vargas Vila naj nam zaključi vrsto venezolanskih prozaikov in z njim *Rufino Blanco Fombona* (1874.), čigar posamezne zbirke so prevedene na francoščino, n. pr. *Contes Américains*. Bivši guverner pokrajine Alto Amazonas je razen tega obelodanil roman *El Hombre de Hierro* (Železni človek), pripovedke *Cuentos de Poeta*, *Más allá de los horizontes* (onstran

obzorij), Cantos de la prisión y del destierro (pesni v ječi in pregnanstvu) itd. Temperamenten pisatelj, ki je bržkone iz političnih razlogov sedel l. 1906., 1909. in 1910. v zaporu «La Rotunda» v svojem rodnem mestu. Sicer pa ga že v njegovem potopisu «Bloemenvelden» imenujejo njegovi nizozemski sopotniki anarhista, nihilista, blazneža, ko jim razklada svoje razvratne misli: «... v imenu krščanstva se podirajo častitljivi templji častitljivih domačih božanstev; v imenu civilizacije se odloča smrt knezcm, in junaki zažigajo stoletne rokopise kitajske zgodovine; in sovražstvo pokončuje, česar pohlep ne mara...» Vsako sredstvo, strup, bodalo, dinamit bi bilo dobro, da se uničijo velike, agresivne države Anglija, Francija, Nemčija, Rusija, Združene države... Ko pa mu sredi takih pomenkov konji nevarno cdskočijo in ga sopotnica opomni, da ne zna kočijažiti, ji ponosni Venezolan odvrne: «Gospa, sposoben sem voditi solnčne konje!»

Fombonove pesmi so po letu 1899. nastale v tujini, v Novem Yorku, po Španiji, Nizozemski, zlasti v Parizu, veliko jih je pa zložil tudi v karakenjskih temnicah. Označuje jih svobodomiselnost. Nekje je dejal avtor «Krista anarhista»: Suženjstvo in posnemanje na idejnem območju pripravlja, da sprejmeš jarem v praktičnem življenju. To velja za književnike, državnike in zakonodajce. Prav tako nizkotno je, posnemati pesnitev kakor posnemati družabne naprave.

Take misli prevevajo sonet Á Venezuela, pesnitev Bolivarjeva zakletev na Aventinu (l. 1805.), kjer se mladi junak v večnem mestu zakolne staremu spremljevalcu, porezati španske kremplje:

Juró al viejo filósofo cortar la garra ibérica,
Y conquistar un día la libertad de América...

Nadaljna oznaka: bojevitost. «Kako je krasna kretnja bojevnika! Kako privlači zmagovalca lavorika!» Zato prosi vilo: «Daj mi na roke mišic in v dušo slavohlepje!» (La Vida.) V nasprotju s Casalom smatra življenje samo kot najlepši spev: El mejor poema es la vida, Los cantos mejores son nuestros amores, Son nuestros amores y nuestros dolores.

Miče ga nestalno, «prezimujoče» klateštvo, potovanje, poplahi. Z Wildejem pravi o sebi: I am of those who are made for exceptions not for laws, jaz pa se štejem med one, ki so rojeni za izjeme, ne za zakone. Ali boste vihro vklepali? Sodili njega?

Pravica je neumna; pravica hoče
Zmago bojazni pa bedastoče
Nad neugnano smelostjo...
(De la Mazmorra.)

Trpljenje v tranči ga je slednjič potrló: zbogom, govorniški triumfi na trgu, mladostni spevi, donjuanske ljubezni, potniške ladje, marmorna in jeklena proga; življenje me izdaja, razočaranje napolnjuje čašo z žolčem, srce mre na križu, sto let mi je ... (El triunfo del dolor.) In ko je v cerkvi čul med kaznjenci orgle in petje in molitve: »zaplakal sem brezbožnik in prerajalo se mi je srce» (La Comunión de los reos). Potem ga najdemo zpet kot diplomata v začarani deželi krasote in vilinskih pravljíc:

París, tierra encantada,
Patria de la hermosura, ciudad de cuentos de hada...

v mestu, ki ga preklinja, kadar hoče osamosvojiti svoje rojake pisatelje od francoske misli.

Kot idilik premcre Fombona lepe zasanjane pokrajine (Corazón adentro) in polno ljubavnih stihov:

Al partir.

Estreché sus quince años;
Besé la boca de flor
Y los cabellos castaños, —
Junto al viejo mar cantor.

— Piensa, amada, en el amante;
No me quieras olvidar.
Y cayó una estrella errante
En la copa azul del mar.

Pri odhodu.

Objel sem njenih petnajst let;
poljubil jo na usten cvet
in na kostanjeve lasé,
tik starega pojočega morja.

— Misli, ljuba, na dragega;
Nikar me ne pozabiti.
In pala je blodeča zvezda
V sinjo kupo morja.

Sveže je pisan dramski prizor El Castigo del Ávila. Pod noč se na gori Ávili pojavi v gozdu razcapan, napol živinski, napol razbojniški izdajica, Juan Vicente Gómez, ki bega in teka že ves dan, proseč Boga pomoči; toda vsa narava — slaba vest — ga bije in odganja in hamadriade mu preté:

Sestradan boš klatil po gričih se pustih,
Za tabo vil pasji bo trop,
Preganjan, preklinjan po slednjih boš ustih
In jastrebi bodo tvoj grob.

Poleg tega najboljšega venezolanskega barda se je izkazal še Pedro César Dominici, o katerem sodi Vargas Vila naslednje: »Pedro César Dominici nam je dal najlepšo atiško pesen, edino, s katero se sme ponašati naša Amerika, tako jedno varana s solzavo drobnino kričavega lažiintelektualizma in s pomilovanja vredno kritiko zavistnih kopjanikov.» Dominici goji pesen v prozi kakor Pierre Lcuys ali kakor Baudelaire. Posebej omenim štiri peresnico »Nestalnic» (Las inconstantes): val, oblak, ženska, množica. Naj poslovenim